

**Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi**

Witold POKRUSZYŃSKI

***POLITYKA A STRATEGIA
BEZPIECZEŃSTWA***

Józefów 2011

Recenzja:

prof. zw. dr hab. Wojciech Żepkowski
dr hab. inż. Jerzy Zawisza

Komitet wydawniczy:

Sylwia Ćmiel
Magdalena Sitek

Korekta:

Sławomir Koźlak

ISBN 978-83-62753-06-2

Copyright by Wydawnictwo WSGE
Józefów 2011

**Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi
05-410 Józefów
ul. Sienkiewicza 2
tel./fax +48 022 789 19 03
www.wsge.edu.pl
wydawnictwo@wsge.edu.pl**

Druk, skład:
AR Jankowski.media.pl

SPIS TREŚCI

W S T Ę P	5
1. POJĘCIE I ZAKRES POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA	7
1.1 Pojęcie polityki bezpieczeństwa - definicje	9
1.2 Obszar i zakres polityki bezpieczeństwa	13
1.3 Znaczenie polityki w bezpieczeństwie	18
1.4 Polityka bezpieczeństwa państwa a racja stanu	25
2. POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA INDII	29
2.1 Zewnętrzne uwarunkowania polityki bezpieczeństwa Indii	31
2.2 Wewnętrzne uwarunkowania polityki bezpieczeństwa Indii	33
2.3 Redefinicja polityki bezpieczeństwa narodowego Indii	35
2.4 Nowe tendencje w polityce bezpieczeństwa narodowego Indii	37
2.5 Środki i metody w polityce bezpieczeństwa narodowego Indii	38
3. POJĘCIE I ZAKRES STRATEGII BEZPIECZEŃSTWA	41
3.1 Pojęcie strategii bezpieczeństwa – definicje	43
3.2 Obszar i zakres polistrategii bezpieczeństwa	51
3.3 Strategia w polityce bezpieczeństwa	58
4. KONCEPCJA STRATEGICZNA BEZPIECZEŃSTWA I OBRONY NATO	61
4.1 Wprowadzenie	63
4.2 Podstawowe zasady i zadania	64
4.3 Warunki bezpieczeństwa	65
4.4 Obrona i odstraszenie	66
4.5 Bezpieczeństwo w zarządzaniu kryzysowym	68
4.6 Wspieranie międzynarodowego bezpieczeństwa przez współpracę	69
ZAKOŃCZENIE	75
ZAŁĄCZNIK nr 1 (Pytania kontrolne)	76
BIBLIOGRAFIA	77

*Celem nauki nie jest otwieranie drzwi
Nieskończonej mądrości, lecz położenie
Kresu nieskończonym błędom (...)*
Bertolt Brecht

WSTĘP

Już na podstawie samego tytułu książki może nasuwać się pytanie, co autor zamierza wydobyć z tych dwóch pojęć, tj. **polityki i strategii** bezpieczeństwa? Czy jest tak, że polityka bezpieczeństwa zajmuje się innym obszarem lub zakresem niż strategia bezpieczeństwa? A może chodzi tylko o uporządkowanie w aspekcie aksjologicznym tych określeń i ustalenie kryteriów ich wartościowania.

Na podstawie moich doświadczeń i wiedzy oraz prowadzonych dyskusji z wieloma znawcami przedmiotu m.in. na temat polityki i strategii bezpieczeństwa narodowego, regionalnego, a nawet globalnego, stwierdzam w pełni świadom tego, że nie ma jednoznaczności w tym zakresie. Generalnie poglądy są dwa. Jedni twierdzą, że polityka bezpieczeństwa jest ponad strategią, zaś inni – strategia bezpieczeństwa jest czymś więcej niż polityka.

Jeszcze inną kwestią pozostaje dokładne i jednoznaczne określenie, czym jest polityka w nauce i strategia bezpieczeństwa w systemie dyscyplin naukowych lub dziedzinach. Uważam, że poprawne zdefiniowanie tych dwóch podstawowych pojęć pomoże zrozumieć i uporządkować w sensie podmiotowym i przedmiotowym wiedzę z teorii bezpieczeństwa.

Pozostaje jeszcze jedna kwestia tej sprawy, a mianowicie: czy istniejąca literatura przedmiotu jest na tyle wyczerpująca, aby ostatecznie można było na razie zadowolić się jej poziomem? Okazuje się, że obecna literatura krajowa i zagraniczna wymaga uzupełnienia, ponieważ zakres pojęciowy bezpieczeństwa systematycznie rozszerza się wskutek rozwoju cywilizacyjnego o nieznane dotychczas wyzwania i zagrożenia oraz o coraz doskonalsze środki i sposoby ich zapobiegania lub likwidowania.

Sam tytuł książki wskazuje, iż podjęta problematyka wymagała sięgania do wielu opracowań z różnych dyscyplin naukowych o różnej tematyce. Jednak w miarę swojej wiedzy w tym przedmiocie starałem się zachować umiar i rzetelność, aby struktura i treść opracowania oraz jego wartość merytoryczna stanowiły pewną całość zgodnie z tematem.

Aby nabrać pewności do swoich myśli i twierdzeń zawartych w książce, odbyłem szereg dyskusji na temat polityki i strategii oraz polistrategii z kilkoma profesjonalistami w tej dziedzinie. Może dlatego podane prze-

ze mnie wartości w tym przedmiocie mogą u czytelnika powodować zdziwienie, wątpliwości lub twórczy niepokój. Ale jeszcze raz mocno podkreślam, że nie ma ostatecznej prawdy, albowiem w każdej teorii nie ma zakończonych twierdzeń, a tym bardziej w dziedzinie bezpieczeństwa.

Czy w tej książce udało się autorowi osiągnąć stawiany cel? Oceni czytelnik po jej przeczytaniu i zastanowieniu. Jeśli oceni w miarę obiektywnie i ustosunkuje się krytycznie, satysfakcja będzie dla mnie pełna.

Autor

Rozdział 1

***POJĘCIE I ZAKRES POLITYKI
BEZPIECZEŃSTWA***

Na temat polityki bezpieczeństwa państw we współczesnym świecie i jej roli w kształtowaniu bezpieczeństwa narodowego napisano już wiele, a zwłaszcza w początkach XXI wieku. Istnieje natomiast znaczna luka w literaturze przedmiotu, co do jej istoty i znaczenia w nauce. Dokładnie i jednoznacznie mało kto dokonywał próby definiowania samego pojęcia polityki bezpieczeństwa i jej odniesienia do strategii bezpieczeństwa, co nie pozostaje bez znaczenia dla teorii bezpieczeństwa.

Zarówno w literaturze, jak i na konferencjach poświęconych problematyce bezpieczeństwa w różnych obszarach i na wielu poziomach spotykałem się z poglądami mówiącymi o tym, że polityka bezpieczeństwa i strategia bezpieczeństwa mają te same znaczenia, gdyż zajmują się tymi samymi zjawiskami występującymi w bezpieczeństwie narodowym, regionalnym i globalnym. Często te dwa pojęcia były stosowane zamiennie, co dla mnie było trochę dziwne i nie do przyjęcia z punktu widzenia merytorycznego. Spotygam też pogląd, że strategia jest nadrzędna wobec polityki, a nie odwrotnie. Dla właściwego rozumienia tych pojęć w różnych aspektach staram się naświetlić w sposób najprostszy niezbędne definicje i ustalić kryteria oceny, co jest elementem pierwotnym, a co następstwem. Dlatego w pierwszej kolejności będzie zdefiniowane pojęcie polityki bezpieczeństwa, w drugiej zaś termin strategia.

1.1 Pojęcie polityki bezpieczeństwa – definicje

Aby rozpocząć rozważania na temat polityki bezpieczeństwa, należy w pierwszym rzędzie uświadomić sobie (zdefiniować) istotę samego terminu polityki pod względem aksjologicznym i merytorycznym, zgodnie z istniejącymi już opracowaniami zamieszczonymi w różnych oficjalnych publikacjach PWN i innych materiałach źródłowych.

Pojęcie polityki bezpieczeństwa obejmuje, najogólniej ujmując, działania danego podmiotu w jakimś obszarze w celu osiągnięcia wcześniej przyjętych celów. To oznacza, że najpierw musiały być wyznaczone dalekosiężne cele przez politykę w danym ważnym obszarze działania. Trzymając się tradycyjnego rozumienia roli państwa, podzielanego przez realistów, można dojść do wniosku, że polityka bezpieczeństwa jest domeną państw w obszarze stosunków międzynarodowych. Dlatego najczęściej można spotkać w literaturze definicje polityki bezpieczeństwa narodowego lub bezpieczeństwa państwa.

Według jednej z nich jest to element polityki państwa dotyczący przedsięwzięć związanych z tworzeniem potencjału obronnego w celu zapobiegania i przeciwdziałania różnego rodzaju zagrożeniom. Inna natomiast określa politykę bezpieczeństwa narodowego, jako element polityki państwa w za-

kresie praktycznej działalności władzy wykonawczej w sferze tworzenia i zastosowania potencjału obronnego dla realizacji celów i zadań wynikających z założeń polityki bezpieczeństwa.

Współczesny poziom instytucjonalizacji wspólnych wysiłków na rzecz bezpieczeństwa, głębokość procesów integracyjnych i współzależność w ramach już istniejących struktur pozwalają dostrzec kształtowanie się podmiotowej roli polityki bezpieczeństwa w różnych obszarach działalności.

Oto kilka definicji polityki i polityki bezpieczeństwa według wybranych źródeł.

Polityka – ogół działań związanych z dążeniem do zdobycia i utrzymania władzy państwa, jej wykonywaniem oraz wytyczaniem kierunku rozwoju państwa w różnych dziedzinach (np. p. społ., p. zagr.); polityczną sferę życia społecznego tworzą: system organów państw, system partyjny, system prawny, ideologie polityczne. Przez politykę rozumie się: 1) program albo kierunek działalności państwa lub określonego polityka; 2) sztukę kierowania sprawami publicznymi, zwłaszcza umiejętność działania w granicach istniejących możliwości; 3) grę partyjną lub samą walkę o władzę i związane z nią korzyści. W szerszym znaczeniu terminu polityka używa się także na oznaczenie konsekwentnego stosowania przez kierownictwo zorganizowanych grup, zasad i metod zmierzających do osiągnięcia określonych celów (polityka mieszkaniowa, polityka personalna, polityka bezpieczeństwa). Encyklopedia PWN, 2003, s. 444.

Polityka – działalność władzy państwowej, rządu w dziedzinach społecznej, gospodarczej, kulturalnej, wojskowej i innych, dotycząca spraw wewnętrznych państwa lub stosunków z innymi krajami, jak również wzajemnych stosunków klas, grup społecznych (np. rozdział władzy wewnątrz państwa); działalność klasy, grupy społecznej, partii, uwarunkowana określonymi celami i interesami, mająca na celu zdobycie i utrzymanie władzy państwowej; cele i zadania oraz metody realizacji tych zadań. Polityka gospodarcza, rolna, kulturalna, społeczna. Polityka wewnętrzna, zagraniczna. Aktywna polityka, partii, rządu. Polityka prowadzona przez dane państwo. Polityka płacowa, mieszkaniowa, rolna, zagraniczna, bezpieczeństwa itd. Słownik języka polskiego, tom II, 1979, s. 785.

Polityka – sfera wzajemnych stosunków i oddziaływań pozytywnych, negatywnych i kompromisowych pomiędzy państwem a innymi organizacjami (włączając w to państwa w przypadku polityki międzynarodowej), dotyczących celów i środków działalności państwa, a także charakteru władzy państwowej. Zazwyczaj wyróżnia się politykę wewnętrzną i zagraniczną oraz tzw. polityki szczegółowe, np. politykę gospodarczą, wojskową, przez które

rozumie się poszczególne kierunki działalności państwa. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002, s. 97.

Polityka – zespół działań podjętych przez ośrodek decyzyjny, zmierzających do osiągnięcia za pomocą odpowiednio dobranych środków. Jest to więc działalność polegająca na kierowaniu krajem przez sprawowanie naczelnej władzy z prawem podejmowania decyzji w państwie (władza polityczna) i jej rozwijania dla zdobycia tej władzy. Implikuje ona działania zmierzające do orientowania społeczności ku przyszłemu, zaplanowanemu społeczeństwu. Zawiera w sobie decyzję obywatela wyznaczającą tych, którzy mają sprawować władzę. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002, s.98.

Polityka (gr. polis – państwo, rządy) - dążenie do realizacji celów politycznych z wykorzystaniem instrumentarium i autorytetu państwa. Mały słownik politologii, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 120.

Polityka bezpieczeństwa (ang. security policy) - 1) działalność państwa w sferze wewnętrznej mająca na celu: zagwarantowanie prawidłowego funkcjonowania organów państwa, stabilizację ładu społecznego oraz ochronę zdrowia i życia obywateli, 2) działalność państwa w sferze zewnętrznej prowadząca do analizy i neutralizacji zagrożeń ze strony innych państw, instytucji międzynarodowych oraz osób prywatnych i fizycznych; p. b. może dotyczyć różnych dziedzin funkcjonowania państwa, na przykład: wojskowej, gospodarczej, energetycznej, informacyjnej czy ekologicznej. Mały słownik politologii pod redakcją Stefana Opały i zespołu, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 120.

Polityka bezpieczeństwa narodowego – element polityki państwa dotyczący przedsięwzięć związanych z tworzeniem i wykorzystaniem potencjału obronnego w celu zapobiegania i przeciwdziałania różnego rodzaju zagrożeniom w polityce bezpieczeństwa narodowego. Wyodrębnia się: politykę wojskową, politykę zagraniczną i inne. Działalność zmierzająca do realizacji zasadniczych długofalowych przedsięwzięć polityki bezpieczeństwa narodowego to strategia bezpieczeństwa narodowego. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002, s. 99.

Na podstawie analizy treści przytoczonych definicji łatwo zauważyć, co w nich jest wspólnego i merytorycznie poprawnego, a co i ile rozbieżnego z punktu widzenia norm i kryteriów wartościowania. Uważam, że gdyby wszyscy autorzy opracowujący wyżej podane definicje brali pod uwagę te

same kryteria, wówczas rozbieżności byłyby minimalne. Natomiast treści definicji byłyby pełne i zawierały sformułowania krótkie i bardziej precyzyjne – jednoznaczne.

Głębsza analiza wyżej przytoczonych definicji prowadzi do kilku, moim zdaniem, istotnych stwierdzeń, a mianowicie:

Po pierwsze – dotyczą one istoty polityki i polityki bezpieczeństwa narodowego (państwa) z uwzględnieniem różnych dziedzin życia;

Po drugie – obejmują te same lub podobne obszary rozważań (polityczne, gospodarcze, militarne, społeczne, ekologiczne, kulturowe);

Po trzecie – stanowią o istotnej różnicy pojęciowej w stosunku do strategii i strategii bezpieczeństwa;

Po czwarte – jest wiele sformułowań, które niewiele wnoszą do filozofii pojęcia (terminu);

Po piąte – definicje nie oddają w pełni wagi terminu bezpieczeństwa narodowego, podstawowej wartości ludzkości we współczesnym świecie.

W tej sytuacji każda próba zdefiniowania tego pojęcia (pojęć), mająca na uwadze kryteria, wyzwania i zagrożenia XXI wieku, może być przyjęta pod warunkiem, że będzie naukowa i poprawna a jej treść użyteczna w dzisiejszej rzeczywistości pełnej dynamicznych przemian.

Aby możliwie poprawnie sformułować definicję polityki, należałoby określić jej służebną rolę publiczną i międzynarodową, a także działania podmiotu w najważniejszych obszarach. Z uwagi na fakt, że podstawowym zadaniem polityki jest prognozowanie i wytyczanie dalekosiężnych celów działania władzy w różnych obszarach, stąd definicja powinna odzwierciedlać jej istotę w sensie pozytywnym lub negatywnym.

Wychodząc z dotychczasowych definicji polityki, która na pierwszym miejscu stawia działalność władz państwowej (rządu), możemy wyznaczyć jej rolę, od której zależy m. in. polityka bezpieczeństwa. Ona bowiem określa koncepcje i formułuje cele, na których podstawie opracowuje się strategię.

Aby jeszcze wyraźniej sprecyzować zakres polityki bezpieczeństwa, należy w pierwszym rzędzie wyznaczyć funkcje polityki w całym zakresie bezpieczeństwa. Do tych bardzo ogólnych funkcji należy odnieść takie, jak:

- 1) tworzenie spójnych przepisów prawnych w sprawie bezpieczeństwa;
- 2) kształtowanie postaw społecznych wszystkich podmiotów;
- 3) zapewnienie jednostkom poczucia bezpieczeństwa, rozwoju i sprawiedliwości;
- 4) przewidywania co do zagrożeń bezpieczeństwa państwa i sojuszy;
- 5) tworzenie warunków realizacji interesów narodowych poprzez eliminację wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń;
- 6) tworzenie warunków współpracy międzynarodowej i realizacji zobowiązań sojuszniczych w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego;
- 7) ochrona duchowego i materialnego dziedzictwa narodowego;

- 8) ochrona środowiska naturalnego, głównie powietrza, wody i gleby;
- 9) poszukiwanie nowych instrumentów i sposobów działania, odpowiednich do współczesnych zagrożeń i rodzajów ryzyka.

Głębsza analiza wyżej wymienionych funkcji, co było przedmiotem dociekań autora, prowadzi do stwierdzenia, iż polityka w obszarze bezpieczeństwa jest częścią **polityki narodowej, regionalnej (grupy państw) i globalnej**. Treść polityki bezpieczeństwa zależy przede wszystkim od wielu czynników i uwarunkowań, które mieszczą się w teorii bezpieczeństwa. Z reguły dzieli się je na wewnętrzne i zewnętrzne, obiektywne i subiektywne.

Ponadto ważne znaczenie ma również struktura polityki bezpieczeństwa, zwłaszcza gdy mamy na uwadze wszystkie trzy obszary, tj. **narodowy, regionalny i globalny**. Przez strukturę polityki bezpieczeństwa rozumie się jej cele, zasady oraz jej kierunki w aspekcie geopolitycznym. Cele polityki bezpieczeństwa zawsze będą zależały od szeregu uwarunkowań i od kryteriów wartościowania. Według wartości znaczeniowej wyróżnia się cele **podstawowe** (żywotne), **główne** (ważne w danym okresie) i **drugorzędne**. Według treści merytorycznej stosuje się typologię wyodrębniającą cele **egzystencjalne** (bezpieczeństwo, przetrwanie), **koegzystencjalne** (zaspokajające potrzeby państwa w zakresie jego roli, przynależności i współpracy międzynarodowej) oraz **funkcjonalne** (odnoszące się do różnych form regulacji, informacji, procedur decyzyjnych i prognostycznych dla osiągnięcia celów głównych).

Według autora – polityka bezpieczeństwa to system wartości państwa (sojuszu) gwarantujący funkcjonowanie ośrodka decyzyjnego rządu, określającego długookresowe cele w różnych, ważnych obszarach.

1.2 Obszar i zakres polityki bezpieczeństwa

Aby przejść do próby wyznaczania obszaru i zakresu polityki bezpieczeństwa przy uwzględnieniu wszystkich uwarunkowań współczesnego świata, należałoby sięgnąć do teoretycznych aspektów polityki. Otóż teoria polityki, jako subdyscyplina politologii, zajmuje się przede wszystkim analizą głównych kategorii politycznych, jakością rządzenia, rozwojem polityki w głównych obszarach, relacjami państwo – władza, rozwiązywaniem problemów z zakresu metapolitologii. Ponadto teoria polityki zajmuje się analizą jakości podejmowanych decyzji, teorią podziału władzy i rozwojem oraz stabilnością systemów politycznych w różnych obszarach państwa.

Można zatem stwierdzić, że proces konstruowania polityki bezpieczeństwa narodowego, regionalnego czy globalnego powinien być poprzedzony sformułowaniem wiodących celów polityki bezpieczeństwa. To zaś wymaga operacjonalizacji głównych celów wyznaczonych przez politykę, dla której punktem odniesienia jest **racja stanu** i wynikające z niej interesy bezpieczeństwa. Natomiast definiowanie celów głównych powin-

no być kreowane w relacji do zagrożeń i wyzwań. Innymi słowy, każdemu rodzajowi wyzwania lub zagrożenia odpowiadają cele szczegółowe polityki. Należy więc określić tożsamość i specyfikę poszczególnych zagrożeń i wyzwań, intensywność ich oddziaływania oraz prawdopodobieństwo ich występowania w środowisku międzynarodowym.

W bezpieczeństwie generalną zasadą jest konieczność uwzględniania najbardziej pesymistycznych albo trudno wyobrażalnych scenariuszy, nawet wówczas, gdy prawdopodobieństwo ich wystąpienia jest niewielkie. Na pierwszym miejscu w systemie bezpieczeństwa wyznacza się zawsze zagrożenie polityczne. Wywodzi się ono z systemu stosunków międzynarodowych lub polityki państw sąsiadujących. Zagrożenia polityczne mają charakter niejako pierwotny, z nich mogą się rodzić zagrożenia innego rodzaju, na przykład zagrożenia militarne, ekonomiczne, energetyczne lub społeczne. Zagrożenia polityczne zwykle pochodzą ze środowiska zewnętrznego. Jednak są przykłady na przestrzeni najnowszej historii, kiedy zagrożenie polityczne miało podłoże wewnętrzne.

Według realistów jedynie podmioty stosunków międzynarodowych mogą skutecznie wpływać na środowisko zewnętrzne poprzez różne formy działań mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa państw we wszystkich wymiarach. Do tych znanych form można zaliczyć: łączenie wysiłków za pośrednictwem sojuszy (UE), koalicje lub organizacje międzynarodowe (OBWE), działania na rzecz rozbrojenia, równoważenie sił, odstraszenie, kontrolę zbrojeń, budowę środków wzajemnego zaufania, a także politykę niezaangażowania lub neutralności. Ta ostatnia występuje coraz rzadziej, gdyż we współczesnym świecie mało który podmiot jest niezaangażowany lub neutralny w globalnym systemie bezpieczeństwa.

Współczesny poziom instytucjonalizacji wspólnych wysiłków na rzecz bezpieczeństwa, głębokość procesów integracyjnych i współzależność państw w ramach poszczególnych struktur powołanych w celu zapewnienia bezpieczeństwa (NATO), a ostatnio również działania organizacji regionalnych (UE) oraz globalnych (ONZ, OBWE), pozwalają wyraźnie dostrzec zjawisko kształtowania się podmiotowej roli uczestników porządku międzynarodowego. Państwa w celu powiększenia gwarancji własnego bezpieczeństwa odstępują od dogmatycznego traktowania zasady suwerenności, powierzając częściowy jej zakres instytucjom ponadnarodowym, co w przypadku Unii Europejskiej jest szczególnie widoczne i poparte zapisami w Traktacie Lizbońskim. Zjawisko to dotyczy państw członków Organizacji Narodów Zjednoczonych (art. 23 i 24 Karty NZ).

W tym miejscu należy podkreślić, że taki system bezpieczeństwa zbiorowego nie stoi w miejscu, możliwa jest jego ewolucja z ograniczonym zasięgiem¹.

1) W. Pokruszyński, *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego*, WSGE, Józefów 2008, s. 40.

Radykalne zmiany w istniejącym systemie bezpieczeństwa mogą powodować powstawanie nowego systemu regionalnego. Ewolucja systemu wiąże się w pewnym stopniu z ewolucją doktryn dotyczących bezpieczeństwa państw, a to już wymiar polityki. Natomiast zmiany doktrynalne, w ramach systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, zachodzą dosyć często, a niekiedy gwałtownie, co miało miejsce w końcu XX wieku po upadku bipolarnego układu sił. Ten bardzo ważny problem pojawia się w Europie i nabiera wyraźnego przyspieszenia. Wiąże się on z postępującymi zmianami w układzie sił na arenie międzynarodowej. Obecnie, po wejściu w życie Traktatu Lizbońskiego, można z pewnym prawdopodobieństwem zakładać, że niebawem odbędzie się poważna debata na rzecz tworzenia nowego modelu systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Życie międzynarodowe jest bardziej złożone niż możliwości systematyzowania jego przejawów i poczynań, zwłaszcza w sytuacjach nieprzewidywalności. Stałej ewolucji podlega porządek międzynarodowy. Wraz z uwarunkowaniami i czynnikami wpływającymi na politykę społeczeństw i rozwój ludzkości kształtuje się struktura bezpieczeństwa międzynarodowego.

Budując przyszłościowe modele systemu bezpieczeństwa międzynarodowego (globalnego) i porządku w stosunkach międzynarodowych, należałoby uwzględniać dwa podstawowe czynniki. Po pierwsze – istotny jest okres niezbędny do urzeczywistnienia samej idei, a po drugie – jakie cele główne będą realizowane w ramach tych modeli i na ile będą się różnić od dotychczas funkcjonujących. Czyli wyraźnie wchodzimy w zakres polityki bezpieczeństwa i formułowania celów głównych. Na obecnym etapie rozwoju i porządku bezpieczeństwa międzynarodowego można wyróżnić kilka najistotniejszych celów, a mianowicie: zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom systemu, obronę praw człowieka, utworzenie mechanizmów rozwiązywania problemów globalnych o różnym charakterze, skodyfikowanie praw mniejszości etnicznych i innych, utworzenie mechanizmów rozstrzygania konfliktów, utworzenie systemu sankcji wobec podmiotów łamiących zasady prawa międzynarodowego, utworzenie systemu kontroli produkcji i dystrybucji broni wszelkiego rodzaju, zapewnienie możliwości korzystania z przestrzeni kosmicznej.

Na obecnym etapie rozwoju, na podstawie niektórych publikowanych materiałów, możemy wyróżnić sześć prawdopodobnych modeli systemów bezpieczeństwa regionalnego i globalnego. Są to modele: *zero-biegunowy*, *unipolarny*, *bipolarny*, *tripolarny*, *multipolarny*, *pentagonalna triada*.

Opierając się na analizie doświadczeń historycznych, należałoby założyć, że globalny system bezpieczeństwa na progu XXI wieku może przyjąć charakter dwóch krystalizacji, tj. jednobiegunowej, określonej przez nas jako *alternatywa monocentryczna* lub wielobiegunowej zwanej *alternatywą kolektywno – paternalistyczną*².

2) Z. J. Pietras, *Nowy ład międzynarodowy*, Warszawa 2001, s. 18.

Model monocentryczny byłby oparty na istnieniu jedyne go kreatora, sprawującego funkcje przywódcze na arenie międzynarodowej. W takiej strukturze państwo – mocarstwo może narzucać innym reguły życia w różnych obszarach: politycznym, ekonomicznym, społecznym, kulturowym, militarnym. Hegemonia nie pozbawia możliwości powstania mocnej grupy mocarstw regionalnych o randze moderatorów co do niektórych terytoriów i problemów polityki bezpieczeństwa.

Podążając tym tokiem myślenia, trudno nie dostrzec procesu kształtowania się polityk bezpieczeństwa, a zwłaszcza bezpieczeństwa narodowego, regionalnego i globalnego, coraz częściej pojawiających się w formie oficjalnych dokumentów, poszczególnych państw, sojuszy lub organizacji międzynarodowych w sprawie zapewnienia pokoju w warunkach współczesnych wyzwań i zagrożeń, które mogą być nieprzewidywalne. Wydaje się, że rozpad bipolarnego systemu międzynarodowego oraz popularne na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku myślenie liberalne w analizie stosunków międzynarodowych otworzyły organizacjom drogę do zwiększenia zakresu podmiotowości w kształtowaniu porządku międzynarodowego. Wahania i wręcz powstrzymywanie się od spełnienia tej funkcji, np. podczas konfliktów bałkańskich, wykazały brak pełnej świadomości tej ewolucji w gronie przywódców.

Brak zrozumienia tego faktu oraz różnorodność celów poszczególnych, najważniejszych, decydujących o kształcie porządku międzynarodowego, polityk bezpieczeństwa państw, sojuszy i organizacji, zwłaszcza w zakresie ingerencji i interwencji militarnych, miały zasadniczy wpływ na decyzje o ich podjęciu podczas konfliktów lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku.

Nieokreśloność porządku międzynarodowego, definiowanego niekiedy przez ekspertów jako *in transition*, oraz wyzwania i zagrożenia powstające w wyniku licznych i różnorodnych konfliktów ostatniej dekady XX wieku skłoniły przywódców zarówno państw, jak i organizacji międzynarodowych do dyskursu na temat funkcjonalności i komplementarności poszczególnych polityk bezpieczeństwa. Spotkania ekspertów poprzedziły wręcz obawy o skuteczność, a nawet zasadność dalszego funkcjonowania instytucji, tworzonych przez prawie pięćdziesiąt lat w innych, zimnowojennych warunkach, odpowiadających za bezpieczeństwo międzynarodowe, ze względu na brak możliwości zapobieżenia konfliktom wybuchającym w zupełnie innej sytuacji międzynarodowej. Zaistniała potrzeba weryfikacji dotychczasowych teorii i podejmowanych działań.

Tak więc trzeba przyznać, że przywódcy państw i organizacji międzynarodowych byli mocno motywowani do licznych rozmów na temat zwiększenia funkcjonalności i komplementarności polityk i strategii bezpieczeństwa na przełomie XX i XXI wieku. Wydaje się, że dyskurs

ten będzie trwał nadal, powodując ewolucyjne osiągnięcie zadawalającego poziomu skuteczności działań podejmowanych w myśl ich założeń i aspektów merytorycznych.

Dodatkowym czynnikiem w procesie zwiększania funkcjonalności polityki bezpieczeństwa w trzech obszarach jest pojawienie się wielu nowych zjawisk, takich jak: poszerzenie zakresu demokratyzacji, transformacja zasady suwerenności państw, kształtowanie się nowej roli mocarstw i supermocarstw, promocja cywilizacji praw człowieka i swobód obywatelskich oraz wzrost poczucia solidarności i gęstniejącej sieci powiązań państw, prowadzących do wzrostu poziomu ich współzależności. Ta współzależność dotyczy różnych obszarów, a zwłaszcza stabilizujących się instytucjonalnych regionalizmów i sojuszy. Wszystkie te i inne uwarunkowania będą miały w przyszłości decydujący wpływ na politykę bezpieczeństwa.

Zjawiskiem o najtrudniejszych do przewidzenia konsekwencjach, a mającym bezpośredni wpływ na założenia polityki bezpieczeństwa, jest proces globalizacji. Jest to nowe wyzwanie, przed którym nie można uciec, a rolą polityków i przywódców jest prowadzenie takiej polityki, która byłaby w stanie zamienić je w *szansę*. Charakter wpływu tego wyzwania na ewentualne kształtowanie założeń polityki bezpieczeństwa trafnie określa prof. R. Kuźniar: *Globalizacja nie znosi zasady suwerenności, choć zmienia warunki jej praktykowania; nie zmniejsza znaczenia państw jako podstawowych uczestników stosunków międzynarodowych, choć wprowadza na scenę nowych i coraz potężniejszych aktorów; nie sprawia, iż rządy stają się mniej potrzebne, lecz zmusza je do kreatywnego poszukiwania nowych instrumentów zapewniających im skuteczność tam, gdzie są one nie do zastąpienia*³. To pokazuje, że twórcy polityki bezpieczeństwa nie mogą uciec od tego ważnego dla ludzkości zadania, ulegając kompleksowi nowych zjawisk, nawet wtedy, kiedy powstające zjawiska w stosunkach międzynarodowych znacznie obniżyły komfort myślenia i działania strategicznego w wymiarze narodowym, regionalnym czy globalnym.

Krótki przegląd podstawowych zjawisk bezpieczeństwa w życiu lokalnym, regionalnym i funkcjonowaniu państw oraz organizacji międzynarodowych i sojuszy skłania do sformułowania następujących konkluzji, a mianowicie:

1) zarówno postrzeganie zjawiska współczesnego bezpieczeństwa, jak i formowanie skutecznych modeli systemów bezpieczeństwa podlega stałej ewolucji wraz z rozwojem i kształtowaniem się nowych zagrożeń;

2) dotychczasowy „państwowo – centryczny” sposób definiowania bezpieczeństwa, opierający się na postrzeganiu państw jako jedynych uczestników stosunków międzynarodowych, coraz bardziej uwzględnia podmiotowość jednostek, sojuszy i organizacji międzynarodowych w pro-

3) R. Kuźniar, *Globalizacja, geopolityka i polityka zagraniczna*, [w:] „Sprawy międzynarodowe” nr 1, Warszawa 2000, s.18.

cesie budowy porządku międzynarodowego, co jest wynikiem bardziej liberalnego rozumienia charakteru tego porządku, zwłaszcza po upadku bipolarnego podziału świata;

3) stałe poszukiwanie doskonalszych form systemów bezpieczeństwa doprowadziło do rozwoju instytucjonalnych i prawnych płaszczyzn współpracy między państwami i społeczeństwami, których efektem stało się powołanie międzynarodowych organizacji regionalnych, sojuszy, globalnej organizacji międzynarodowej bezpieczeństwa zbiorowego oraz doskonalenie i dalszy rozwój prawa międzynarodowego;

4) unormowania prawne oraz objęcie międzynarodowym nadzorem przestrzegania praw człowieka i swobód obywatelskich spowodowały szybszy rozwój cywilizacji na zasadach demokracji, a także zwiększenie poziomu bezpieczeństwa człowieka;

5) obecne uwarunkowania osiągania podstawowych wartości bezpieczeństwa, takich jak: trwanie i przetrwanie, integralność terytorialna, niezawisłość polityczna, poziom życia oraz polityczny, ekonomiczny i cywilizacyjny stawiają przed państwami, sojuszami i organizacjami międzynarodowymi wyzwania zmuszające do zmiany w rozumieniu istoty suwerenności państw, a także sposobu korzystania ze swojej wartości;

6) charakter współczesnych wyzwań, zwłaszcza po upadku zimnowojennego systemu bezpieczeństwa, doprowadził do ścisłej współpracy przywódców państw i organizacji międzynarodowych na rzecz zwiększenia funkcjonalności i komplementarności oraz jawności założeń polityki bezpieczeństwa w formie oficjalnych dokumentów.

Te aspekty widzenia współczesnego bezpieczeństwa były wywołane wskutek nowego spojrzenia na pojawiające się wyzwania i zagrożenia po zażegnaniu bipolarnego systemu i tworzenia możliwości cywilizacyjnego rozwoju państw.

Jak nietrudno zauważyć, zakres polityki w dzisiejszym świecie jest ogromny, obejmuje niemal wszystkie obszary i dziedziny życia politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturowego bez względu na wielkość i potęgę militarną państw (mocarstw). Natomiast jakość uprawianej polityki zależy przede wszystkim od polityków, ich mądrości i jakości rządzenia.

1.3 Znaczenie polityki w bezpieczeństwie

Po dokonaniu pewnego przeglądu od strony formalnej (pojęciowej) i merytorycznej dotychczasowego kształtu problemu polityki i jej zakresu w tworzeniu i doskonaleniu systemów bezpieczeństwa wobec wyzwań i zagrożeń XXI wieku następuje czas określenia jej znaczenia (roli) w kształtowaniu bezpieczeństwa narodowego, regionalnego i globalnego. Bowiem tylko tak

postawiony problem może doprowadzić do poprawnego i w miarę wszechstronnego określenia znaczenia polityki w tym zakresie.

Wychodząc z definicji terminu polityki, która na pierwszym miejscu stawia działalność władzy państwowej, rządów i nawet koalicji, możemy zatem wyznaczyć jej rolę w kreowaniu polityki bezpieczeństwa. Jednak aby przejść do tego etapu rozważań, należy precyzyjnie opisać funkcje polityki w zakresie bezpieczeństwa. Do tych funkcji można zaliczyć:

1. Tworzenie spójnych przepisów prawnych w sprawie bezpieczeństwa

Jest to bardzo ważna funkcja polityki bezpieczeństwa na różnych poziomach, bowiem dotyczy ona wielu obszarów i dziedzin, a przede wszystkim praw człowieka i swobód obywatelskich. Dotyczy także nienaruszalności terytorialnej państw i ich suwerenności. W artykule 24. Traktatu Lizbońskiego, w punkcie 1. zapisano: *Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa podlega szczególnym zasadom i procedurom. Jest określana i realizowana przez Radę Europejską i Radę stanowiącą jednomyślnie, chyba że Traktaty przewidują inaczej. Wyklucza się przyjmowanie aktów prawodawczych. Wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa wykonuje wysoki przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa oraz Państwa Członkowskie, zgodnie z traktatami. Szczególną rolę Parlamentu Europejskiego i Komisji w tej dziedzinie określają Traktaty. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej nie jest właściwy w zakresie tych postanowień, z wyjątkiem właściwości do kontrolowania przestrzegania artykułu 40 niniejszego Traktatu i do kontroli legalności niektórych decyzji przewidzianych w artykule 275.*

Ponadto, w artykule 26. w punkcie 1. czytamy: *Rada Europejska określa strategiczne interesy Unii, ustala cele oraz określa ogólne wytyczne wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, łącznie ze sprawami mającymi wpływ na kwestie polityczno – obronne. Podejmuje niezbędne decyzje. Jeśli wymaga tego sytuacja międzynarodowa, przewodniczący Rady Europejskiej zwołuje nadzwyczajne posiedzenie Rady Europejskiej w celu określenia strategicznych kierunków polityki Unii w obliczu takiej sytuacji.*

W punkcie 2. tego samego artykułu 26 zapisano: *Rada opracowuje wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa oraz podejmuje decyzje niezbędne do określenia i realizacji tej polityki na podstawie ogólnych wytycznych i strategicznych kierunków określonych przez Radę Europejską.*

Jeszcze w punkcie 3. spotykamy bardzo ważny zapis, a mianowicie: *Wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa realizują wysoki przedstawiciel oraz Państwa Członkowskie, stosując środki krajowe i unijne⁴.*

Jak z tych postanowień Traktatu Lizbońskiego da się wywnioskować,

4) Traktat Lizboński, Rozdział 2, Artykuł 26 i 27, s. 42.

rola polityki w bezpieczeństwie została - w aspekcie prawnym - określona jednoznacznie w artykułach 26 i 27 i zawiera to, co odnosi się do Unii jako koalicji i do Państw Członkowskich. Ważnym postanowieniem również jest to, że wysoki przedstawiciel Unii Europejskiej do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa, który przewodniczy Radzie do spraw Zagranicznych, przyczynia się poprzez swoje propozycje do opracowania wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz zapewnia wykonanie decyzji przyjętych przez Radę Europejską i Radę. Ponadto prowadzi w imieniu Unii dialog polityczny ze stronami trzecimi oraz wyraża stanowisko Unii w organizacjach i na konferencjach międzynarodowych.

W tym miejscu należy uwypuklić fakt połączenia polityki zagranicznej z polityką bezpieczeństwa regionu, tj. Unii Europejskiej, jako ścisły związek dwóch polityk współzależnych i podporządkowanych jednemu wysokiemu przedstawicielowi Unii.

2. Kształtowanie postaw społecznych wszystkich podmiotów

Ta ważna funkcja polityki bezpieczeństwa ma swoje znaczenie w różnych obszarach, a przede wszystkim w bezpieczeństwie społecznym. Bezpieczeństwo społeczne pełni znaczącą rolę w strukturze bezpieczeństwa narodowego, ponieważ obejmuje ono jednostki, grupy społeczne i państwo jako podmioty życia międzynarodowego. Przejdźmy teraz do istoty bezpieczeństwa społecznego jako naczelnej wartości nie tylko życia jednostki, ale grupy społecznej, całego społeczeństwa oraz grupy państw we współczesnym świecie. Realizację pełnego bezpieczeństwa zapewniają możliwości swobodnego rozwoju podmiotu. Do tych możliwości można zaliczyć takie czynniki, jak: pewność istnienia i przetrwania, tożsamość i aktywność, zaspokojenie podstawowych potrzeb i ochrona przed utratą podstaw egzystencji, integralność i niepodległość, zapobieganie konfliktom, życie w szczęściu.

W życiu społecznym należy widzieć zagrożenia, które mogą je skutecznie paraliżować. Najogólniej możemy je identyfikować ze stanem charakteryzującym się destabilizacją porządku politycznego, zahamowaniem procesu budowy społeczeństwa obywatelskiego, powstanie przeszkód we współpracy w sojuszach Unii Europejskiej i NATO, zahamowaniem rozwoju cywilizacyjnego narodu i społeczeństwa⁵.

3. Zapewnienie jednostkom poczucia bezpieczeństwa, rozwoju i sprawiedliwości

Ta funkcja polityki ma swój wyraz w bezpieczeństwie publicznym, w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego. Ważna rola tego bezpieczeń-

5) B. Wiśniewski, S. Zalewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym*, WSA, Bielsko – Biała 2006, s. 33.

stwa wynika z zagrożenia w świecie, w jakim żyjemy w XXI wieku, w którym poczucie zagrożenia nie maleje, tylko rośnie z każdym dniem, w każdym środowisku. Stan poczucia zagrożenia negatywnie wpływa na rozwój cywilizacyjny jednostki i społeczności, gdyż oddziałuje na kształtowanie warunków życia w państwie. Uważa się, że zapewnienie bezpieczeństwa publicznego danej społeczności stanowi podstawowy warunek materialnego i duchowego rozwoju.

4. Przewidywanie zagrożeń bezpieczeństwa państwa i sojuszy

Z kolei ta funkcja polityki obejmuje szerszy zakres bezpieczeństwa. Tu nie chodzi tylko o zakres jednego państwa czy grupy społecznej, a grupy państw (sojuszy) będących na jednym lub kilku kontynentach. Przyczyną poczucia zagrożenia w trzecim tysiącleciu są dwa wyraźne źródła, a mianowicie człowiek i natura. Doświadczenia historyczne dowodzą, że największym zagrożeniem dla człowieka stanowi drugi człowiek. To zagrożenie rodzi się przede wszystkim z dwóch powodów, tj. **nienawiści do drugiego człowieka i chęci zysku**. Oczywiście zarówno pierwsze i drugie powstaje na różnym tle, w konkretnej sytuacji, w różnej skali, lecz w swojej istocie sprowadza się do tego samego - zagrożenia życia i zdrowia człowieka i jego mienia. Żyjemy w świecie, w którym poziom zagrożenia bezpieczeństwa rośnie z dnia na dzień, a w niektórych obszarach przekracza nawet wyobraźnię człowieka. Tu rodzi się pytanie, gdzie człowiek pragnie być bezpieczny, jeśli świat zmierza do niemalże totalnego zagrożenia na lądzie, wodzie, w powietrzu i kosmosie. Jednym słowem, człowiek pragnie być bezpieczny w każdym miejscu i czasie na terytorium swojego państwa i poza jego granicami. Drugim z kolei zagrożeniem bezpieczeństwa jest **natura**. Otaczające nas zjawiska przyrody potencjalnie mogą być przyczyną takich zagrożeń, są to: powodzie, pożary, wichury, śnieżyce, wybuchy wulkaniczne, trzęsienia ziemi, lawiny. Oprócz wymienionych kataklizmów, będących zdarzeniami losowymi o często nieprzewidywalnym zakresie, XXI wiek uwypukla nowe zjawiska, jakimi są: terroryzm światowy, przestępczość zorganizowana o zasięgu narodowym i międzynarodowym, rozprzestrzenianie broni masowego rażenia, masowe migracje, kryzysy finansowe, nieprofesjonalność elit władzy. Już te wymienione zagrożenia i ich źródła pokazują, że charakter nagłych zdarzeń kryzysowych jest bardzo złożony i trudno odpowiedzieć lub przewidzieć, które z nich będą lub są do przewidzenia w pierwszej, względnie drugiej kolejności występowania co do miejsca i czasu. Można wysunąć twierdzenie, że nie ma obiektywnej możliwości sporządzenia listy występujących zagrożeń na podstawie prognozy. Nieprzewidywalność jest tym czynnikiem w prognozowaniu, który zawsze będzie brał pod uwagę potencjalną aktywność człowieka, a on jest jednocześnie podstawowym źródłem największych zagrożeń.

5. Tworzenie warunków realizacji interesów narodowych poprzez eliminację wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń

Funkcja ta nawiązuje do dwóch zasadniczych kwestii, tj. do jakości systemu bezpieczeństwa narodowego ze wszystkimi możliwymi jego uwarunkowaniami i do zagrożeń, jakie mogą występować współcześnie. Przez bezpieczeństwo rozumie się proces a nie stan, w którym zarówno poszczególne elementy, jak i jego struktura podlegają dynamicznym zmianom stosownie do realnych uwarunkowań (zagrożeń). Nie ma czegoś takiego jak trwałe czy też raz ustanowione lub zorganizowane bezpieczeństwo, które umożliwi realizację interesów narodowych, społecznych w układzie międzynarodowym. Innymi słowy, tworzenie warunków realizacji interesów wobec zagrożeń jest obowiązkiem wszystkich podmiotów i organizacji, aby zachować stabilność i możliwość realizacji celów narodowych.

6. Tworzenie warunków współpracy międzynarodowej i realizacji zobowiązań sojuszniczych w systemie bezpieczeństwa globalnego

Z kolei ta funkcja obejmuje szerszy i głębszy wymiar bezpieczeństwa, albowiem obejmuje ona bezpieczeństwo zbiorowe, inaczej kooperatywne. Główną zaletą bezpieczeństwa zbiorowego jest to, że potencjalna siła jest znacznie większa, a przez to można skuteczniej zniechęcać agresora do naruszeń *status quo*. Podstawowym celem bezpieczeństwa kooperatywnego, we wszystkich uwarunkowaniach współczesnego świata, jest zdecydowane i skuteczne odpowiadanie na wszelkie zagrożenia, zapobieganie konfliktom na drodze dyplomatycznej i interwencji militarnej, likwidowanie konfliktów o ile powstają bez względu na ich wymiar i niesienie pomocy tam, gdzie zaistnieje potrzeba wsparcia. Choć każde państwo powinno mieć swoją politykę i strategię bezpieczeństwa w systemie międzynarodowym (sojuszniczym), to ich znaczenie będzie miało swoją wartość tylko wtedy, kiedy będą ściśle powiązane z polityką bezpieczeństwa międzynarodowego (sojuszu).

7. Ochrona duchowego i materialnego dziedzictwa narodowego

Ta ważna funkcja polityki dotyczy przede wszystkim bezpieczeństwa narodowego, a w tym kulturowego i religijnego. Zmiany, jakie nastąpiły po okresie „zimnej wojny” i upadku komunizmu oraz dzięki radykalnemu zmniejszeniu roli oddziaływania ideologii komunistycznej na życie kulturalne i społeczne, przyspieszyły eliminację granic w stosunkach międzynarodowych. Procesy zmian objęły różne obszary życia, dla którego głównym podłożem, obok gospodarki i finansów, stała się kultura. *Podłoże cywilizacyjne – kulturowe, w całym swym etniczno – religijnym otoczeniu, niedoceniane i przesunięte na drugi plan w okresie zimnej wojny, zaczęło wyłaniać nowe problemy, często znane z przeszłości, lecz zapomniane. Zno-*

wu, zwłaszcza w krajach, które odzyskały suwerenność, jakby na przekór globalizacji i integracji, zaczęły się liczyć symbole i flagi narodowe, wzorce i inne wyznaczniki kulturowej tożsamości⁶. Jeśli uznajemy wielką rolę kultury w kształtowaniu osobowości człowieka, a tym samym w zachowaniu najwyższych wartości narodowych, to bez wahania można stwierdzić, że kultura narodowa jest tak samo narażona na wpływ negatywnych zdarzeń, jak bezpieczeństwo w innych obszarach. Z tym jednak, że ocena zagrożenia kultury i utrzymanie na odpowiednim poziomie jej bezpieczeństwa, w ogólnym systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, nie należy do przedsięwzięć prostych i łatwych. Pojęcie bezpieczeństwa kulturowego słusznie włączono do zagrożeń tożsamości kulturowej, a tym samym do zagrożeń bezpieczeństwa narodu. Na zagrożenia tego rodzaju zaczęto zwracać uwagę w oficjalnych doktrynach i politykach oraz strategiach bezpieczeństwa narodowego. Uważam, że bezpieczeństwo kulturowe, na podstawie kryterium przedmiotowego, należy do jednego z rodzajów (kategorii) bezpieczeństwa narodowego. Następną kwestią do wyjaśnienia jest pojęcie bezpieczeństwa religijnego, które odnosi się do dziedzictwa narodowego. Głównym powodem, dla którego bezpieczeństwo religijne stanowi istotny wymiar bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, w moim przekonaniu, jest rola Kościoła katolickiego w zakresie podmiotowym i przedmiotowym. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wszelkiej wolności praw człowieka i obywatela. Koncepcja ta jest zgodna z postanowieniami licznych aktów prawa międzynarodowego i odnosi się do zakresu podmiotowego. Do zakresu przedmiotowego natomiast – zakres gwarantowanej konstytucyjnie wolności sumienia i religii, prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami, ale z uwzględnieniem stopnia dojrzałości dziecka, a także wolności jego sumienia i wyznania oraz jego przekonań. Kończąc rozważania na temat bezpieczeństwa religijnego, muszę dodać i podkreślić, że wszystkie przytoczone argumenty mają swoje uzasadnienie w odpowiednich dokumentach normatywnych, m.in. w Konstytucji, ustawach, Konkordacie i innych powszechnie obowiązujących przepisach prawnych rangi państwowej. To wcale nie oznacza, że za bezpieczeństwo kulturowe i religijne odpowiadają tylko organa państwowe do tego powołane. W ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, w ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku istnieje zapis: *Ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego jest zadaniem władz publicznych, w którym to zadaniu partycypują wszyscy obywatele.*

8. Ochrona środowiska naturalnego

Tu wchodzimy w gęszcz problemów bezpieczeństwa ekologicznego. Funkcja polityki w tym zakresie polega przede wszystkim na likwidacji

6) R. Jakubczak, *Bezpieczeństwo narodowe Polski XXI wieku*, Bellona, Warszawa, 2006 s.403.

lub minimalizacji potencjalnych zagrożeń zdrowia i życia człowieka, których źródłem jest środowisko naturalne. Bezpieczeństwo ekologiczne, zwane inaczej bezpieczeństwem środowiskowym, stanowi nowy znaczący wymiar bezpieczeństwa narodowego, regionalnego i globalnego. Obecnie w literaturze z zakresu bezpieczeństwa międzynarodowego można też spotkać oficjalną nazwę - **bezpieczeństwo transgraniczne**. W Wyższej Szkole Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie k/ Otwocka od 2009 roku funkcjonuje Instytut Bezpieczeństwa Transgranicznego RP. Zajmuje się on nie tylko działalnością w obszarze wewnętrznym państwa, ale i zewnętrznym w skali transkontynentalnej. Dzisiaj problemem organizacyjno-technicznym staje się fakt, polegający na konieczności reagowania na potencjalną sytuację zagrożenia przed jej zaistnieniem. Społeczność międzynarodowa zrozumiała, że bezpieczeństwo ekologiczne staje się istotnym warunkiem bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego (globalnego). Jeśli bezpieczeństwo ekologiczne jest pojmowane jako wyobrażenie działalności politycznej i praktycznej człowieka, to musi być **funkcją polityki bezpieczeństwa**.

9. Poszukiwanie nowych metod działania wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa

Punktem wyjścia w konstruowaniu działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa globalnego w perspektywie pierwszej dekady XXI wieku była analiza trendów zachodzących w jego otoczeniu. Trendy te obejmowały wszystkie dziedziny i kategorie bezpieczeństwa. Ich pojawienie się wytworzyło zespół uwarunkowań zewnętrznych względem identyfikujących je podmiotów, zwanych wyzwaniem. One to składają się na główny nurt dynamiki rozwojowej, narzucający zmiany narodom i państwom chcącym znaleźć się bądź utrzymać w tym nurcie. A zatem wyzwania te to zjawiska i procesy nowe, wymagające reakcji, polegającej na formułowaniu odpowiedzi i podjęciu stosownych działań po uwzględnieniu wniosków na podstawie diagnozy zdarzeń, z dopuszczalnym prawdopodobieństwem wykorzystania ich jako szans lub z koniecznością podjęcia przeciwdziałania, jeśli mają one charakter zagrożenia. Myślenie perspektywne, uwzględniające istnienie owych wyzwań, będzie miało dla danego podmiotu znaczenie podstawowe. Pozwala ono bowiem przygotować się do sprawnego i skutecznego działania w dynamicznym środowisku międzynarodowym. Rozpatrując szczegółowo problemy bezpieczeństwa globalnego w pierwszych dekadach XXI wieku, można by postawić pytania: Kto i komu miałby stawiać czoła w nowym porządku międzynarodowym? Jakie czynniki będą to bezpieczeństwo kształtować? Jaka jest rola ONZ, OBWE i organizacji międzynarodowych oraz sojuszy? Obecnie na podstawie dostępnych materiałów można wnioskować, że nie ma jednej

spójnej teorii opisującej przewidywany, perspektywiczny kształt bezpieczeństwa nawet na okres 25 lat obecnego tysiąclecia. Należy przyjąć, że system bezpieczeństwa międzynarodowego w początkach XXI wieku będzie kształtowany przez siedem globalnych tendencji kierunkowych, tj. demografię, zasoby naturalne, nowe technologie, ekonomię i globalizację, narodowe i międzynarodowe rządzenie, charakter konfliktów oraz rolę wielkich mocarstw w świecie. Teorie lansowane przez niektórych polityków i aktorów sceny politycznej często znacznie odbiegają od siebie, co utrudnia konstruowanie scenariuszy, a w tym określanie głównych celów przez politykę. A co do metod, należy wymienić metody prawne, dyplomatyczne, negocjacyjne, siłowe. Wszystkie one mogą być stosowane w celu utrzymania bezpieczeństwa i pokoju światowego.

1.4 Polityka bezpieczeństwa państwa a racja stanu

W literaturze przedmiotu, a szczególnie z zakresu politologii, można spotkać różne określenia polityki bezpieczeństwa i racji stanu. Niektórzy autorzy wysuwają twierdzenie mówiące o tym, że racja stanu wiąże się nie tyle z bezpieczeństwem, co z polityką zagraniczną. Przykładem takiego poglądu jest m.in. definicja zawarta w Encyklopedii PWN z 2003 roku, w której czytamy: *Racja stanu, to nadrzędny system interesów państwa, przedstawiany jako najwyższe dobro wspólne wszystkim obywatelom i podmiotom politycznym; wiąże się zwykle z polityką zagraniczną*⁷. Natomiast Słownik języka polskiego z 1981 roku definiuje rację stanu następująco: *Racja stanu – względ na dobro państwa; uznanie potrzeb i dobra państwa za najwyższą normę działania*⁸. Zarówno w jednym, jak i drugim przypadku racja stanu to nadrzędny system wartości państwa wszystkich jego obywateli. A jeśli tak, to racja stanu zawiera w sobie filozofię (istotę) bezpieczeństwa jako najwyższej wartości jednostki i społeczeństwa. Racja stanu może mieć kolosalne znaczenie w sytuacjach nadzwyczajnych (kryzysowych).

Mając w pamięci definicje polityki i racji stanu, należałoby poczynić następny krok – pokazać relacje i współzależności między tymi pojęciami. Co jest nadrzędne, co jest pierwotne a co wtórne, a może pojęcia te współlistnieją równolegle?

Jeśli przyjmiemy, że rolą polityki państwa, jako podmiotu stosunków międzynarodowych, jest wskazywanie celów do osiągnięcia w każdym ważnym obszarze, a zwłaszcza w dziedzinie bezpieczeństwa, wówczas jest ona kreatorem racji stanu. Oczywiście czym innym jest bieżąca polityka państwa, którą można odnieść do określonej, jednej konkretnej koncep-

7) Encyklopedia PWN, Warszawa 2003, s. 477.

8) Słownik języka polskiego PWN, Tom III, Warszawa 1981, s. 7.

cji realizowanej w okresie jednej kadencji rządu, a czym innym polityka bezpieczeństwa w perspektywie wielu lat, której wyrazem jest racja stanu i odpowiednie zapisy w Konstytucji. Można też rację stanu traktować jako argument dla określonego działania politycznego lub jako prymat interesu zbiorowego, np. w zakresie bezpieczeństwa narodowego.

Trafne określenie racji stanu III RP wyraził prof. R. Kuźniar: *umacnianie odzyskanej niedawno suwerenności i niezawisłości, umacnianie bezpieczeństwa państwa, sprzyjanie gospodarczemu i cywilizacyjnemu rozwojowi narodu i społeczeństwa, budowanie pozycji i prestiżu na scenie międzynarodowej, zwłaszcza w Europie i wśród sąsiadów*⁹.

Treść polskiej racji stanu powinna być przedmiotem aktywnego zainteresowania całego społeczeństwa, jak stwierdził prof. K. Skubiszewski: *istota rzeczy leży w codziennym przekładaniu na język praktyki nakazów i zadań wypływających z interesu narodowego i państwowego; interesu nie-abstrakcyjnego, lecz odniesionego do realiów czasu dzisiejszego i wyrastającej z nich perspektywy czasu nadchodzącego. Przy czym nie zapominamy o przeszłości i jej naukach*¹⁰.

Już z tych dwóch znamienitych określeń odnoszących się do racji stanu można dostrzec jej trwały związek z polityką państwa, a szczególnie jej głównymi celami realizacji w podstawowych obszarach, zwłaszcza w bezpieczeństwie. Zaś precyzowanie celów politycznych jest rezultatem odniesienia generowanych przez naród (państwo) interesów do prognozowanych i projektowanych warunków, w których państwo będzie funkcjonować.

Najbardziej trwałymi, względnie stabilnymi, charakteryzującymi się małą dynamiką zmian, są cele - ideały zawierające w swej warstwie merytorycznej społeczne posłannictwo narodu (państwa), nawet swoisty *mesjanizm*. Opisują one szczególnie powód jego istnienia jako organizacji wielkiej grupy społecznej, orientują jego zachowania na arenie międzynarodowej oraz w wymiarze wewnętrznym. Zbiór celów i wartości musi zatem mieć charakter długofalowy, a nie tylko jednej kadencji parlamentu lub rządu. Jest to jeden z najważniejszych kanonów polityki bezpieczeństwa narodowego (państwa), który mówi, że cele i wartości, wynikające z racji stanu, muszą być wspólne dla większości obywateli i w kwestii tej wymagają konsensusu większości sił politycznych i organizacji działających w państwie.

Długofalowe posłannictwo państwa, do którego należy dążyć, jest określane mianem misji państwa. Ten społecznie akceptowany ideał ma stanowić główny wyznacznik roli państwa jako podmiotu stosunków międzynarodowych, stanowiąc trwałą i niezmienną podstawę do wszelkich decyzji podejmowanych przez kolejne rządy. Na tej podstawie tworzony

9) R. Kuźniar (red.), *Między polityką i strategią*, Warszawa 1994, s. 175.

10) Tamże, s. 176.

jest zbiór priorytetowych zamierzeń politycznych narodu i państwa, określonych jako *wizja* państwa. Ustalone w wizji długoterminowe zamierzenia polityczne państwa powinny stanowić bazę do generowania strategii bezpieczeństwa narodowego. Polityka państwa, a w tym polityka bezpieczeństwa, wskazuje główne cele przewidziane do realizacji. O ile racja stanu jest swoistym drogowskazem orientującym proces tworzenia celów szczegółowych we wszystkich dziedzinach działalności państwa, w tym także w obszarze bezpieczeństwa, o tyle przyjęte na tej podstawie koncepcje strategiczne stanowią wskazania dla bieżącej działalności każdego rządu, który powinien opracować strategie i programy sektorowe będące implementacją strategii bezpieczeństwa narodowego.

Każde państwo, mając na względzie wyzwania i zagrożenia, ma swoją politykę i strategię bezpieczeństwa. Model kreowania polityki bezpieczeństwa zwykle zawiera trzy poziomy oddziaływania strategicznego na elementy zarządzania bezpieczeństwem narodowym, a mianowicie: parlament i prezydent, rząd i ośrodek analityczno – projektowy. Przy czym modele mogą być różne, lecz każdy z nich ma uwzględniać podstawowy cel – zapewnienie żywotnych interesów narodu, tj. bezpieczeństwa, niepodległości i suwerenności państwa, nienaruszalności terytorialnej, a także prawa do życia i rozwoju w warunkach pokoju i stabilizacji.

W konkluzji tej bardzo ważnej kwestii i ostatecznego zamknięcia interpretacji dotyczącej polityki i racji stanu oraz strategii, w hierarchii wartości należałoby widzieć je w takiej kolejności, a mianowicie: na pierwszym miejscu *rację stanu*, na drugim *politykę*, na trzecim *strategię*. Takie usytuowanie podstawowych pojęć (wartości) daje możliwość poprawnego, nie tylko formalnego, rozpatrywania wszystkich kategorii bezpieczeństwa narodowego, regionalnego i międzynarodowego. Ponadto, racja stanu powinna być zawarta w preambule Konstytucji, a w przypadku UE - w Traktacie Lizbońskim. Zapisy racji stanu w tych dokumentach mają charakter długofalowy, a ich zmiana może nastąpić na drodze legislacyjnej. Zaś polityka kreuje i określa cele, które są przekładane na strategię.

Rozdział 2

***POLITYKA
BEZPIECZEŃSTWA INDII***

Dobrze jest, jeśli rozważania teoretyczne mają zastosowanie w praktycznym działaniu lub planowaniu w realnej rzeczywistości. Szczególnie znaczenie ma miejsce w polityce bezpieczeństwa narodowego, ponieważ określone w niej cele bezpośrednio przekładają się na strategię realizacji. Dlatego, zupełnie świadomie, postanowiłem umieścić w tym rozdziale, jako przykład, politykę bezpieczeństwa Indii, która pomoże czytelnikowi (studentowi) lepiej poznać treść polityki bezpieczeństwa narodowego (państwa). Przykład ten został „zapożyczony” z książki Ryszarda Zięby pt. *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie* (Wydawnictwo Akademickie i profesjonalne, Warszawa 2008).

2.1 Zewnętrzne uwarunkowania polityki bezpieczeństwa Indii

Faktem jest, że w 1947 roku powstały niepodległe Indie na gruzach imperium brytyjskiego. Ważnym czynnikiem politycznym w kształtowaniu niepodległości państwa było pełnienie urzędu premiera i ministra spraw zagranicznych przez Jawaharlalu Nehru do 1964 r., bliskiego współpracownika Mohandasa Gandhiego. Nehru był przekonany, że Indie, z uwagi na swoją pozycję, mogą realizować swoje interesy narodowe zgodnie z ideałami *niestosowania przemocy i samowystarczalności*. Uważał również, że Indie z uwagi na swoją bogatą historię, starożytną kulturę i wielkość przestrzeni mają naturalne prawo do zajęcia wysokiej pozycji w gronie mocarstw. Najlepszym sposobem osiągnięcia tych celów było według Nehru *lawirowanie na marginesie konfliktu pomiędzy supermocarstwami*. W roku 1961 Indie wraz z Egiptem i Jugosławią przyczyniły się do założenia Ruchu Państw Niezaangażowanych, który miał stanowić trzecią siłę w stosunkach międzynarodowych. Ich najnowszą historię i zamiary zdominował konflikt z Pakistanem o Kaszmir.

Wzrost pozycji Indii w okresie zimnowojennym jest ważnym czynnikiem, a zarazem przejawem wyłaniania się wielobiegunowego porządku międzynarodowego. Indie skorzystały z szansy, jaką na początku lat dziewięćdziesiątych spowodowały zawirowania w systemie międzynarodowym i z pozycji kraju, który z wyboru, ale i z konieczności, pozostawał na uboczu wielkomocarstwowej polityki, awansowały do grona państw istotnie wpływających na problemy globalne. Wiązało się to z zasadniczym przekształceniem ich dotychczasowej koncepcji bezpieczeństwa oraz środków i metod jego zapewnienia.

Na zmianę polityki bezpieczeństwa Indii zasadniczy wpływ miał koniec bipolarnego systemu bezpieczeństwa globalnego. Za najważniejsze determinanty tej zmiany należy uznać takie, jak: zmiana stosunku Indii do Stanów Zjednoczonych, rosnąca potęga Chin, utrata znaczenia Ruchu

Państw Niezaangażowanych, destabilizacja stosunków z Pakistanem, rozpoczęcie przez USA wojny ze światowym terroryzmem.

Następnym ważnym czynnikiem zmian była utrata cennego kontrahenta i sprzymierzeńca jakim był Związek Sowiecki i powstanie Federacji Rosyjskiej. Od tej pory nastąpiło przewartościowanie systemu sojuszy. W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych stosunki ze Stanami Zjednoczonymi nie były najlepsze. Zaniepokojone pierwszym kryzysem o podłożu nuklearnym, jaki wybuchł pomiędzy Indiami a Pakistanem wiosną 1990, Stany Zjednoczone pod rządami Billa Clintona postanowiły *zatrzymać, cofnąć i zlikwidować programy jądrowe obydwu państw za pomocą sankcji ekonomicznych i nacisków dyplomatycznych*.

W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych rosnący potencjał gospodarczy i polityczny Indii skłonił Stany Zjednoczone Ameryki do zmiany ich podejścia. W 1997 roku zainicjowany został indyjsko-amerykański dialog strategiczny. Amerykanie wyrazili chęć rozdzielenia stosunków z Indiami od swoich racji z Pakistanem, ożywienia stosunków gospodarczych oraz zniesienia części ograniczeń eksportowych. Interesy USA w tym regionie były oceniane jako coraz ważniejsze, ale nieżywotne. Dopiero indyjskie testy nuklearne, dokonane 11 i 13 maja 1998 roku, sprawiły, że Stany Zjednoczone zaczęły postrzegać Indie jako przyszłe mocarstwo, z którym łączy je wiele wartości i zbieżnych interesów strategicznych.

Z kolei bardzo ważnym punktem odniesienia dla Indii była rozwijająca się w latach osiemdziesiątych gospodarka Chin, co stanowiło początek budowania ich wielkomocarstwowości. Wysuwając argumenty zbliżonego trwania cywilizacyjnego, bogactwa kulturowego oraz potencjału demograficznego, Indie domagają się takiego samego parytetu szacunku na arenie międzynarodowej, jaki przypada Chinom.

Po zakończeniu *zimnej wojny* Chiny starały się przeciwdziałać indyjskim ambicjom mocarstwowym. Chiny zintensyfikowały próby pogłębienia swoich wpływów w Azji Południowej, głównie w Nepalu, Bangladeszu i na Sri Lance oraz w Myanmarze (Birmie), uważane przez Indie za tradycyjny obszar swoich wpływów. Około 90% produkowanego przez Chiny uzbrojenia jest sprzedawane krajom graniczącym z Indiami. Chiny zacieśniły również związki z Pakistanem, wydatnie przyczyniając się do rozbudowy pakistańskiego programu raketowego. Wkroczyły też w obszar Oceanu Indyjskiego z budową bazy na Wyspach Kokosowych.

Niebagatelnym elementem budowania chińskiej pozycji w regionie jest również odgrywanie roli *odpowiedzialnej potęgi* i podkreślanie przynależnego członkowi Rady Bezpieczeństwa ONZ mandatu *policjanta* pokoju światowego. W 1990 roku Chiny przestały otwarcie popierać pakistańskie żądania w odniesieniu do Kaszmiru. Spokojnie zareagowały na indyjskie testy nuklearne w 1998 i na towarzyszące im zagrożenie. Oficjal-

nie wspierały także amerykańskie inicjatywy tonowania napięć pomiędzy New Delhi i Islamabadem. Kolejną sprawą dla Indii było zahamowanie aktywności Ruchu Państw Niepodległych - ambicje Indii przestały się ograniczać do roli przywódcy Trzeciego Świata.

Z kolei od lat osiemdziesiątych w spokojnym dotąd indyjskim Kaszmirze wybuchło powstanie przeciwko rządowi centralnemu. Pakistan potraktował to jako szansę na odzyskanie obszarów będących pod okupacją Indii, co spowodowało rozbudzenie uspiętego od 1972 roku antagonizmu. W 1990 roku miał miejsce poważny kryzys nadgraniczny, w trakcie którego obydwa państwa groziły użyciem *broni nuklearnej*. Punktem kulminacyjnym rywalizacji stało się przeprowadzenie szeregu testów nuklearnych w 1998 roku przez Indie (11 i 13 maja) i Pakistan (28 i 30 maja). W 1999 roku, po krótkim okresie ocieplenia stosunków, pakistańska armia nasiliła infiltrację Kaszmiru w rejonie miasta Kargil, co doprowadziło do wybuchu regularnej, choć niewypowiedzianej wojny. Kolejny groźny kryzys, połączony z mobilizacją obydwu armii w regionie nadgranicznym miał miejsce w maju 2002 roku.

Kolejnym, ostatnim bardzo ważnym determinantem jest rozpoczęcie przez Stany Zjednoczone wojny z terroryzmem światowym. Miało ono ogromny wpływ na pozycję międzynarodową Indii. Poparły one amerykańskie działania i tym samym stały się centralnym współpracownikiem, głównie w zakresie wywiadu w ramach *Grupy Przeciwdziałania Terroryzmowi*. Indyjskie okręty wojenne zapewniły ochronę amerykańskim konwojom w czasie interwencji w Afganistanie. Stany Zjednoczone odwdzięczyły się Indiom, wnosząc sankcje antyproliferacyjne i de facto uznając ich nowy status *mocarstwa nuklearnego*.

Wypracowana przez administrację prezydenta George'a Busha koncepcja *wojny z terroryzmem* podsunęła Indiom możliwość odnowienia konfrontacji z Pakistanem w rejonie Kaszmiru za pomocą argumentów ideologicznych. Indie zaczęły podkreślać, że one pierwsze znalazły się na froncie wojny z terroryzmem sponsorowanym przez Pakistan, czego miały dowodzić liczne zamachy bombowe w miastach indyjskich, zwłaszcza zamach na giełdę w Bombaju w marcu 1993 roku, atak bojówek islamskich na indyjski parlament w grudniu 2001 roku, a także tragiczny atak terrorystyczny w Bombaju w listopadzie 2008 roku.

2.2 Wewnętrzne uwarunkowania polityki bezpieczeństwa Indii

Po odzyskaniu niepodległości Indie odziedziczyły po kolonizatorach wiele pozytywnych, bardzo ważnych obiektów infrastruktury, takich jak: sieć kolejową, strukturę i tradycje organizacji i administracji państwowej

oraz elity wykształcone na uniwersytetach brytyjskich. Jednak w ciągu kilku dekad Indie rozwijały się zbyt wolno, średnio 3% PKB rocznie, co wynikało z modelu gospodarki socjalistycznej. Na tak zwaną złotą ścieżkę rozwoju Indie weszły na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, gdy rząd zaczął wprowadzać reformy i prywatyzować przedsiębiorstwa państwowe. Reformy po pewnym kryzysie zaczęły przynosić efekty. W ciągu 4 lat Indie utrzymywały stały, ponad 7% wzrost gospodarczy. Zgodnie z prognozami, pomiędzy 2006 a 2010 rokiem ma on przyspieszyć do 8 – 9%, głównie dzięki drugiej serii reform wprowadzonej w 1999 roku.

Indie szybko przystosowują się do wymogów gospodarki globalnej, co niewątpliwie ma kolosalne znaczenie we współczesnym świecie. Ocenia się, że w roku 2020 Indie będą czwartą gospodarką światową. Już teraz przodują w dziedzinie przemysłu komputerowego i są głównym eksporterem oprogramowania i usług internetowych. Ich atutem jest niedroga, posługująca się językiem angielskim siła robocza i rozsiana po całym świecie zamożna diaspora indyjska oraz 300 mln klasa średnia.

Głównym problemem pozostaje przeludnienie; co roku przybywa tam 15 milionów obywateli. Zwiększają się dysproporcje rozwojowe pomiędzy najbiedniejszymi a najbogatszymi stanami. Według wyliczeń Banku Światowego 44% ludności Indii żyje za mniej niż 1 dolara dziennie. Pomimo sukcesów gospodarczych 55% kobiet nie umie czytać i pisać. Ważnym problemem staje się czynnik zdrowotny, głównie epidemia AIDS; około 5,5 milionów obywateli tego kraju jest zarażonych wirusem HIV.

Co do spójności wewnętrznej Indii trzeba przyznać, że tworzą one jedno z najbardziej zróżnicowanych społeczeństw. Ludzie posługują się aż 18 językami oficjalnymi i niezliczoną ilością dialektów pochodzących z dwóch odrębnych pni językowych. W Indiach współistnieje sześć wielkich światowych religii (*islam, buddyzm, hinduizm, chrześcijaństwo, zoroastryzm, sikhizm*). Na starożytną hierarchię kastową nakładają się różnice klasowe oparte na zamożności i dostępie do zdobyczy nowoczesnej cywilizacji.

Konflikty wewnętrzne, jakie są obecnie, ujemnie wpływają na stosunki z sąsiadami, gdyż Indie regularnie oskarżają Pakistan, a od paru lat również Bangladesz, o wspieranie separatystów i terrorystów. Największy antagonizm to spór muzułmańsko – hinduski. Skala konfliktów wewnętrznych sprawia, że indyjscy decydenci obawiają się rozpadu państwa i kładą duży nacisk na utrzymanie jego spójności, również przy pomocy siły wojskowej. Kryzys wewnętrzny postępował w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Zwiększyło się rozdrobnienie sceny politycznej; w roku 2003 w rządzie znajdowało się 19 partii, próbujących forsować lokalne interesy. Poważnymi problemami wewnętrznymi Indii są także *korupcja i nepotyzm* na szeroką skalę.

Nie bez znaczenia pozostaje program atomowy. Indie były jednym z pierwszych państw, które zaczęły rozwijać pokojowy program atomowy.

Pierwszy premier Indii Jawaharlal Nehru był przeciwnikiem militarnego wykorzystywania technologii nuklearnej, ale uważał, że nie należy Indiom zamykać drogi do uzyskania tej potężnej broni. Na forum międzynarodowym Indie były konsekwentnym zwolennikiem powszechnego rozbrojenia. Sromotna porażka Indii z Chinami w 1962 roku oraz przeprowadzenie przez Chiny testów atomowych w 1964 roku spowodowały, że premier Shastri wyraził zgodę na wojskowy program broni nuklearnej. W taki oto sposób Indie stały się mocarstwem nuklearnym w tym regionie świata.

2.3 Redefinicja polityki bezpieczeństwa narodowego Indii

Indyjską politykę bezpieczeństwa kształtuje zespół przekonań dotyczących natury systemu międzynarodowego, rodzaju zagrożeń i wyzwań stojących przed państwem indyjskim, globalnej misji Indii, sposobu uprawiania dyplomacji i zarządzania państwem. Przekonania te wynikają ze splotu różnych tradycji. Silne piętno na indyjskiej polityce zagranicznej odcisnął *paradygmat kautilyański*, wypracowany na bazie klasycznego indyjskiego traktatu politycznego *Arthaśastra*, napisanego w IV-III wieku p.n.e. przez dworzanina *Kautilyę*. Według niego subkontynent indyjski to miejsce, gdzie *wojna jest regułą, zaś pokój wyjątkiem*. Indie, z racji swego potencjału ludnościowego, terytorialnego i ekonomicznego, powinny dyktować reguły gry mniejszym sąsiadom. Z tym paradygmatem współgrają przekonania odziedziczone przez indyjskie elity polityczne po ich brytyjskich poprzednikach. Zgodnie z nimi system międzynarodowy składa się z suwerennych jednostek dążących do realizowania swoich interesów drogą *dyplomacji lub wojny*. O wpływie tradycji *kautilyańskiej* na indyjskie myślenie o bezpieczeństwie może świadczyć fakt, że w 2002 roku minister obrony George Fernandes sfinansował badania nad tekstem *Arthaśastri* w celu odkrycia starożytnych praktyk żywienia żołnierzy i ich wytrzymałości.

Ogromną rolę w kształtowaniu zbiorowych wyobrażeń na temat natury polityki zagranicznej i charakteru zagrożeń odgrywa tradycja *mityczno-religijna*, polegająca na przypisywaniu wyższości moralnej silniejszemu i mądrzejszemu. Ta postawa została wzmocniona poprzez funkcjonujący w indyjskim społeczeństwie *mit Gandhiego*, który działając z pozycji wyższości moralnej, skutecznie doprowadził do wycofania się Brytyjczyków bez użycia przemocy.

Indyjskie siły polityczne postrzegają kraj nie tylko jako mocarstwo regionalne, ale jako jedną z potęg światowych, której siła powinna być równa tej posiadanej przez Chiny. Chętnie i zawsze podkreślają swoją moralną, cywilizacyjną i geopolityczną przewagę nad mniej demokratycznymi sąsiadami, co ma uzasadniać ich dominację w regionie.

Analizę i ocenę indyjskiej polityki bezpieczeństwa utrudnia fakt, że jest ona mało sformalizowana. Nie ma wiele dokumentów precyzujących jej założenia, a większość decyzji jest podejmowana w procesie niefor-

malnych uzgodnień. W 1990 roku Ministerstwo Obrony stwierdziło, że polityka bezpieczeństwa istnieje w niezmiennym i nieskomplikowanym kształcie od 1950 roku. Głównymi jej celami są: *obrona terytorium, suwerenności, wolności i nic ponadto, podstawowe założenia zaś zawarto w wydawanych przez ministerstwo dyrektywach operacyjnych*. Pięć lat później sytuacja wciąż pozostawała bez zmian. Ówczesny premier Narasimha Rao zaznaczył jednak, że nie ma to wpływu na skuteczność zewnętrznych działań państwa, ponieważ ich trwałe podstawy tworzą takie czynniki, jak:

- ***konieczność obrony terytorium;***

- dążenie do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego;
- potrzeba wpływania na najbliższych sąsiadów w celu współpracy;
- zachowanie zdolności do zapobiegania skutkom destabilizacji sąsiadów;
- przyczynianie się do stabilności regionalnej i globalnej.

Minister spraw zagranicznych Inder Kumar Gujral w swoich wystąpieniach (1997) nakreślił zasady postępowania Indii wobec *bliskiej zagranicy*, tj. mniejszych państw subkontynentu indyjskiego. Ta doktryna była oparta na założeniach, że bezpieczeństwo Indii zależy od stabilności porządku międzynarodowego w regionie. Indie zapowiedziały, że stosunki z państwami ościennymi, z wyjątkiem Pakistanu, oprą na zaufaniu, dobrej wierze i zasadzie asymetrycznych korzyści. Będą się jednak domagać, aby państwa te nie dopuszczały do wykorzystania ich terytorium przeciwko interesom innego państwa.

Dostosowanie polityki bezpieczeństwa do zachodzących zmian nastąpiło dopiero w 1998 roku, kiedy Indie musiały określić swoją pozycję jako *państwa nuklearnego - mocarstwa regionalnego*. Od tego momentu Indie są postrzegane jako państwo, odpowiadające kryteriom mocarstwowości.

Kolejnym etapem konsolidacji doktryny było ustanowienie w styczniu 2003 roku Dowództwa Narodowego. Oficjalnie potwierdzono wówczas podstawowe założenia indyjskiej polityki nuklearnej, które sprowadzały się do następujących zasad:

- ***przywiązanie do zasady odstraszania;***

- potwierdzenie zasady powstrzymania się od pierwszego uderzenia, podpartego groźbą masowego odwetu;
- wyłącznie cywilną kontrolę nad siłami nuklearnymi;
- założenie, iż nie zostanie użyta broń nuklearna przeciwko państwom, które jej nie mają;
- możliwość odwetu nuklearnego w odpowiedzi na atak biologiczny lub chemiczny;
- dostosowanie się do wymogów ścisłej kontroli eksportowej w celu zatrzymania przemysłu materiałów radioaktywnych;
- przywiązanie do kontroli zbrojeń, potwierdzonej uczestnictwem w negocjacjach FMCT, podtrzymaniem moratorium na testy i podtrzymaniem powszechnego rozbrojenia.

2.4 Nowe tendencje w polityce bezpieczeństwa narodowego Indii

Indie postanowiły, w nowej sytuacji geopolitycznej, modyfikację w odgrywanej przez siebie roli międzynarodowej. Elementem tego procesu było pogłębienie stosunków dwustronnych z liczącymi się podmiotami, takimi jak USA, UE, Chiny i Rosja. Indie poszerzyły również powiązania międzynarodowe z Afryką, Europą i Ameryką Łacińską. Od 1993 roku Indie rozwijają politykę *Look East*, w ramach której starają się budować dobre stosunki z Japonią, Wietnamem, Koreą Południową i Malezją. Współpraca morska z niektórymi państwami polega na prowadzeniu skoordynowanych patroli wojskowych i organizowaniu manewrów. Od 1996 roku uczestniczą w *Forum Regionalnym ASEAN*. W 2003 roku Indie podpisały z tą organizacją *Traktat Przyjaźni i Współpracy*, a w listopadzie 2004 roku – dokument *Partnerstwo dla Pokoju, Postępu i Wspólnego Dobrobytu*.

Na szczególną uwagę zasługują stosunki ze Stanami Zjednoczonymi. Indie ukształtowały stosunki z USA z ostrożnością, pozwalając, by inicjatywa wychodziła od strony amerykańskiej. Wpłynęła na to skomplikowana historia wzajemnych relacji w czasie *zimnej wojny*, amerykańska polityka antyproliferacyjna w latach 90., a także początkowo ostra reakcja USA na indyjskie testy nuklearne.

Przełomem w stosunkach amerykańsko-indyjskich była wizyta Billa Clintona w Indiach w marcu 2000 roku. Wtedy podpisano wizję na nowe stulecie, w której ustalono ramy dialogu instytucjonalnego, przewidując regularne spotkania na szczycie, dialog międzyministerialny w dziedzinie gospodarki, handlu, ekologii i energetyki, przeciwdziałania terroryzmowi oraz Forum Nauki i Technologii.

Zmianę podejścia administracji prezydenta USA Busha do Indii przyspieszyło rozpoczęcie przez Stany Zjednoczone globalnej wojny z terroryzmem we wrześniu 2001 roku. Już w listopadzie tego roku obydwa państwa podpisały deklarację strategicznego partnerstwa. Jednak Stany Zjednoczone nie skorzystały z indyjskiej propozycji udostępnienia baz militarnych na ich terytorium. Natomiast zaciśnięto współpracę wojskową w różnych obszarach z technologią włącznie.

Podstawę nowych stosunków indyjsko-amerykańskich tworzy zbieżność interesów, wynikająca po części ze zmiany optyki indyjskiej polityki zagranicznej. Indie powiązały kwestie bezpieczeństwa wewnętrznego i regionalnego z szerszym kontekstem globalnym. Wojna z terroryzmem pozwala Indiom na korzystne dla nich naświetlenie związków pomiędzy konfliktem kaszmirskim a terroryzmem sponsorowanym, według nich, przez Pakistan oraz na zaostrzenie walki z separatystami.

Obydwu państwom, tj. Indiom i Stanom Zjednoczonym zależy na utworzeniu przeciwwagi dla rosnącej potęgi Chin. Jest jednak mało prawdopodobne, aby Indie stały się podporą amerykańskiej architektury bezpieczeństwa w Azji, głównie z uwagi na fakt, że nie mają one zamiaru akceptować rozszerzania amerykańskich wpływów w obszarze Oceanu Indyjskiego. Jednocześnie dokonały również zmian w stosunkach z Japonią i Izraelem.

Indie doceniły również współpracę z Unią Europejską. W 2000 roku odbył się pierwszy szczyt Indie-Unia Europejska. Trzy lata później, w 2003 r. w dokumencie *Bezpieczna Europa w lepszym świecie* przedstawionym Radzie Europejskiej przez Wysokiego Przedstawiciela do spraw WPZ i B. Javiera Solanę, Indie zostały wymienione jako jedno z państw, obok Rosji, Japonii, Chin i Kanady, z którymi Unia Europejska powinna ustanowić partnerstwo strategiczne. Podkreślano również wagę wspólnych wysiłków w walce z terroryzmem i przestępczością zorganizowaną.

2.5 Środki i metody w polityce bezpieczeństwa narodowego Indii

Zmiana koncepcji polityki bezpieczeństwa Indii wymusiła podjęcie nowych środków i metod wcielania ich w życie. Przede wszystkim Indie zaczęły inaczej postrzegać równowagę pomiędzy środkami politycznymi, ekonomicznymi i militarnymi. U zarania indyjskiej niepodległości prezydent Nehru dążył, aby indyjska polityka zagraniczna była oparta na *globalnym wpływie bez siły militarnej*, czemu miało służyć promowanie Ruchu Państw Niezaangażowanych. Polityka zagraniczna Indii po *zimnej wojnie* stawała się coraz bardziej realistyczna, aż do stwierdzenia w 2006 roku, że preferowane przez nie środki prowadzenia polityki bezpieczeństwa, czyli mierzenia się z licznymi zagrożeniami regionalnymi i globalnymi, to *skuteczna dyplomacja wspierana przez wiarygodną potęgę militarną*. W ślad za tym postawiono na *mocną i profesjonalną dyplomację i rozbudowę techniki raketowej – nosicieli broni jądrowej*. Do roku 2010 Indie mają zakończyć konstrukcję pocisku raketowego *Sagarika* do uzbrojenia okrętów podwodnych, a to oznacza nową jakość w obszarze militarnym.

Indie już teraz mają czwartą co do wielkości armię świata. W służbie czynnej pozostaje ok. 1,5 miliona żołnierzy, kolejne 700 tys. służy w oddziałach paramilitarnych, rezerwę stanowi 2,8 miliona ludzi. Indie dotrzymują kroku Chinom, od 1998 roku znacznie przyspieszyły proces modernizacji armii. W 2001 roku budżet obronny wzrósł o 28%, a w 2007 o niemal 8% w stosunku do roku poprzedniego. Zgodnie z nową koncepcją polityki bezpieczeństwa armia Indii przyjęła strategię „*żelaznej pięści w aksamitnej rękawiczce*.”

Analizując politykę bezpieczeństwa narodowego Indii, można dojść do następujących wniosków:

Po pierwsze – w ciągu pierwszej dekady XXI wieku polityka bezpieczeństwa narodowego Indii uległa radykalnej zmianie przy zastosowaniu innych środków i metod uprawiania polityki zagranicznej. Umożliwiło im to wyjście z izolowanej pozycji przywództwa krajów Trzeciego Świata i zaangażowanie się w kontakty z innymi mocarstwami regionalnymi i globalnymi. Nie rezygnując z używania miękkich form polityki, w ciągu ostatniej dekady Indie rozbudowały instrumentarium twardej siły.

Po drugie – w aktualnej koncepcji bezpieczeństwa Indie posługują się bardzo szeroką jego definicją. Bierze ona pod uwagę cząstkowy i rozproszony charakter zagrożeń tworzonych przez niepaństwowe podmioty i podtrzymywanych przez przemysł broni lekkiej, ludzi i handel narkotykami oraz piractwo. Bierze również pod uwagę czynniki militarne, ekonomiczne, energetyczne, społeczne i ekologiczne. Według indyjskich decydentów główne zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego pochodzą od dwóch sąsiadów, tj. Pakistanu i Chin, przy czym Chiny są postrzegane coraz bardziej jako równorzędny przeciwnik.

Po trzecie – indyjską koncepcję polityki bezpieczeństwa narodowego charakteryzuje wyraźnie powiązanie sfery bezpieczeństwa wewnętrznego ze sferą regionalną i globalną. Indie nadal podkreślają bezpośredni związek pomiędzy destabilizacją wewnętrzną Pakistanu a terroryzmem, który zagraża nie tylko ich interesom narodowym, ale także bezpieczeństwu międzynarodowemu.

Po czwarte – polityka bezpieczeństwa Indii w sposób racjonalny łączy przeszłość i teraźniejszość na tle zachodzących zmian na arenie międzynarodowej. Po odzyskaniu niepodległości i suwerenności państwo budowało swą potęgę, pokonując wszelkie trudności zarówno w obszarze regionalnym, jak i globalnym. Dzisiaj Indie stanowią na arenie międzynarodowej *niekwestionowane mocarstwo*.

Rozdział 3

***POJĘCIE I ZAKRES STRATEGII
BEZPIECZEŃSTWA***

Co takiego ważnego się stało, że po długim okresie istnienia *strategii* jako pewnej kategorii wartości w bezpieczeństwie powraca ona jako element trendów współczesnych wizji do najnowszej literatury, do podręczników akademickich i innych opracowań naukowych w różnych obszarach wiedzy.

Czy definicje powszechnie znanych klasyków wymagają weryfikacji, uzupełnienia bądź redefinicji? A może wymagają innego usytuowania *strategii* w systemie bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego w relacji pomiędzy nadrzędnymi wartościami bezpieczeństwa? Należy chyba zdecydowanie odejść od pojmowania *strategii* jako dziedziny, która należy tylko do nauk wojskowych. Dzisiaj *strategia* dotyczy praktycznie każdego segmentu życia społecznego, czyli jest *polistrategią*. Spotykamy *strategię* rozwoju gospodarki, przedsiębiorstwa, bezpieczeństwa i oczywiście *strategię* wojskową, a także wiele innych *strategii*, choć zastosowanie tego terminu w literaturze nie zawsze było trafne. Niekiedy jest to pojęcie nadużywane, a często też z różnych powodów niedoceniane.

W tym rozdziale autor książki postara się odpowiedzieć na najważniejsze pytania z zakresu *strategii* w aspekcie prakseologicznym, a także odniesie się do *strategii* bezpieczeństwa i wyrazi swój pogląd, uzasadniając każdą główną myśl na podstawie wiedzy, doświadczenia i dostępnych materiałów źródłowych. Pragnę jednak mocno podkreślić, że jak w każdej nauce, *poglądy i twierdzenia autora nie są ostateczne, a jedynie wzbogacają wątpliwą wiedzę w tym obszarze.*

3.1 Pojęcie *strategii* bezpieczeństwa – definicje

Rozważania na temat *strategii* bezpieczeństwa rozpoczną od zdefiniowania samego pojęcia (terminu), aby w następnej kolejności przejść do innych kwestii w tym rozdziale. Należy najpierw odpowiedzieć na pytanie, czym jest *strategia*?

Strategia (gr.) *strategikos* – *strategia* – dowodzenie wojskiem: 1) *wojskowy plan przygotowania i prowadzenia walk*, 2) *planowanie sposobu prowadzenia jakiejś działalności*¹¹. *Strategia* (gr.) *główny dział sztuki wojennej, obejmujący teorię i praktykę przygotowania oraz prowadzenia wojny, jej poszczególnych kampanii i najważniejszych operacji*¹².

Czym więc jest *strategia*? *Strategia*, jeśli rozpatrywać w aspekcie praktycznym, jest sposobem (metodą) działania. Jednak z pewnością sposobem specyficznym, odróżniającym go od innych. Zatem należy wykazać na czym polega ta specyfika i jak często ona występuje. *Strategia*, według wszelkich kryteriów wartości, jest nauką (dyscypliną naukową), a w sfe-

11) *Słownik wyrazów obcych*, Copyright by Literat, 2003, s. 323.

12) *Encyklopedia PWN*, Warszawa 2003, s. 555.

rze militarnej – specjalnością nauk wojskowych. *Strategia* jest także sposobem myślenia, który również ma swoją specyfikę. W teorii myślenie i działanie powinny stanowić jedność, bowiem każde racjonalne działanie poprzedza myśl. Jednak często realizację idei generuje weryfikację pierwotnej koncepcji. Przy czym z oczywistych względów interesuje nas przede wszystkim myślenie i działanie w obszarze i na poziomie strategii bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Ponadto, w dużym stopniu potrzeba spójności odnosi się do strategii w ogóle, do jej teorii i praktyki jako dyscypliny naukowej.

Istotną cechą strategii bezpieczeństwa jest wysoki stopień uogólnienia w myśleniu i działaniu. Upraszczając nieco problem, możemy powiedzieć, że strateg mając określony cel i wydzielone siły oraz środki, musi umieć wytyczyć racjonalny sposób postępowania zmierzający do osiągnięcia tego celu, mimo że szczegóły wykonania zadania mogą temu sprzyjać lub nie. Jednak związane z tym szczegóły nie mogą przesłonić przyjętego sposobu działania zmierzającego do osiągnięcia celu głównego. Dodać w tym miejscu należy, że umiejętność uogólnionego myślenia i działania w wymiarze strategicznym nie zawsze jest umiejętnością wrodzoną. Niekiedy zdobywa się ją w praktycznym działaniu, w różnych sytuacjach.

Umiejętność uogólniania problemu cechuje bez wątpienia umysł dojrzały, inteligentne, zasobne w wiedzę i doświadczenie, co najczęściej jest określane jako *mądrość*¹³. Drugą, nie mniej ważną cechą myślenia i działania jest znaczny horyzont działania. Strateg powinien umieć podejmować decyzje, których skutki mogą być odczuwalne za kilka lub kilkanaście lat. Podejmując decyzje na przykład o budowie systemu bezpieczeństwa narodowego, musi mieć na uwadze fakt, że może on zadziałać w całym zakresie dopiero za kilka lat, w sytuacji odmiennej od aktualnej, niezmiernie trudnej do przewidzenia. Jeśli zważyć, jak szybko zmieniają się współcześnie uwarunkowania decydujące o efekcie podjętego działania, to strateg, obok wszechstronnej i głębokiej wiedzy, musi mieć odpowiednio przygotowany aparat do analizowania i prognozowania sytuacji, umiejętność przewidywania i dokonywania ocen.

Trzecią z kolei cechą myślenia i działania strategicznego jest to, że stanowi ona intelektualno-operacyjną strefę wpływu przede wszystkim przedstawicieli najwyższych władz w państwie albo kierowniczego organu decydującego o sposobie działania w danej dziedzinie¹⁴. W przypadku strategii bezpieczeństwa uprawiają ją prezydent, premier, niektórzy ministrowie (MSWiA, MON) i wojewodowie. Ponadto, strategia jest domeną dyrektorów generalnych przedsiębiorstw, rad nadzorczych czy konsorcjów. Różnorodność ta wynika z faktu, że *strategia* stała się sposobem generalnego postępowania

13) C. Nosal, *Psychologia myślenia i działania menedżera*, Kraków 2001, s. 293.

14) W. Łepkowski, *Podstawy strategii wojskowej*, AON, Warszawa 2006, s. 14.

w każdej dziedzinie, w każdym obszarze bezpieczeństwa narodowego. Nie ulega wątpliwości, że politycy i wielcy menedżerowie mają znaczący wpływ, obok innych czynników, na kształtowanie strategii bezpieczeństwa, a więc twórczo biorą udział w określaniu czym jest *strategia*. Jeśli przyjmiemy, że to oni mają wiodący wpływ na strategię, to nie mogą to być ludzie przypadkowi, o przeciętnych możliwościach intelektualnych. Współcześnie, zwłaszcza w dobie rozwoju nauki i konieczności globalnego postrzegania zmian polityczno-militarnych w świecie, istnieje potrzeba wyznaczania na ważne stanowiska państwowe strategów o ponadprzeciętnych zdolnościach.

Odpowiadając w dalszej części rozważań na pytanie, czym jest *strategia bezpieczeństwa*, należy stwierdzić, że jest także nauką. Jest specjalnością naukową wchodzącą w skład nauk społecznych. Aby lepiej zrozumieć istotę strategii bezpieczeństwa, należałoby odtworzyć ponownie treść definicji niektórych autorów – klasyków na podstawie dostępnej literatury. Znowu dochodzimy do terminu *strategia*. *Strategia jest wyrazem pochodzenia greckiego – stratós – to wojsko i ago – prowadzę. Strategós w starożytnej Grecji to dowódca armii lub floty*. W klasycznym rozumieniu pojęcie strategii dotyczyło spraw wojny i wojska rozpatrywanych z pozycji naczelnego dowódcy, odpowiedzialnego za przygotowanie armii i prowadzenia wojny. Tak było przez wiele wieków. Obecnie już tylko nieliczni dowódcy decydują o wojnach, o wielkości armii, bo na ogół czynią to politycy. Oni bowiem decydują o celu wojny, o siłach zbrojnych, o sojuszach i innych czynnikach, które wynikają z *polityki*. Nie należy ignorować roli wielkich dowódców, ponieważ oni mają też swój udział w kształtowaniu strategii dla osiągnięcia celów politycznych, ale nie jest to element decydujący.

Coraz większa zależność przebiegu wojny od szeregu czynników poza militarnych, takich jak: polityczne, ekonomiczne, społeczne, ekologiczne, psychologiczne, kulturowe, a nawet religijne, powoduje, że naczelnny dowódca musi je uwzględniać podczas planowania operacji militarnych. W celu przeprowadzenia kompleksowej analizy i oceny sytuacji przed podjęciem decyzji, dowódca bardzo szeroko korzysta z pomocy merytorycznej specjalistów danej dziedziny wiedzy.

Nie bez znaczenia pozostają w rozwoju *strategii* słowa znanego, wielkiego Carla von Clausewitza, którego maksyma brzmi następująco: *wojna jest nie tylko czynem politycznym, lecz prawdziwym narzędziem polityki, dalszym ciągiem stosunków politycznych, przeprowadzeniem ich innymi środkami*¹⁵. W tym znaczeniu obarcza on odpowiedzialnością za wojnę i jej skutki *politykę*, definiując wojnę wyraźnie jako *instrument polityki, jako akt siły dla zmuszenia przeciwnika do spełnienia naszej woli*. Stąd wojna staje się środkiem do osiągnięcia celu politycznego. Współcześnie sentencja Clausewitza, w swojej istocie, dotycząca polityki jest aktualna.

15) Carl von Clausewitz, *O wojnie*, Lublin 1995, s. 23.

Z kolei B. H. Lidell Hart – angielski teoretyk strategii, uczestnik I wojny światowej wyróżnia *strategię i wielką strategię*. On uważał, że *wielka strategia* to rodzaj polityki prowadzącej do osiągnięcia celów politycznych. Natomiast *czysta strategia, strategia militarna albo tylko strategia* prowadzi do osiągnięcia celów militarnych. Ponadto, Lidell Hart widział zasadniczą różnicę pomiędzy polityką a strategią. Polityka, według niego, *determinuje priorytety działania, które z kolei określają cele strategiczne. Priorytety polityczne nie dotyczą tylko wojny, lecz również celów wynikających z interesów narodowych*.

Kolejny, powszechnie uznawany klasyk – Francuz Andre' Beaufre strategię definiował następująco: *strategia jest to sztuka dialektyki woli, stosującą siłę dla rozwiązywania konfliktu*. Zdaniem A. Beaufre'a istota strategii tkwi w *abstrakcyjnej grze, która wynika z przeciwieństwa woli dwóch stron. Jest to sztuka pozwalająca, niezależnie od wielkiej techniki, opanować problemy wynikające z każdego pojedynku, aby właśnie dzięki temu móc stosować technikę w sposób najbardziej skuteczny*. Zasługa najwyższej rangi A. Beaufre'a polega na opracowaniu *teorii odstraszenia, która ma szczególne znaczenie w dobie broni jądrowej*. Jego opracowania znalazły swoje godne miejsce na półkach bibliotecznych niemal wszystkich uniwersytetów i akademii wojskowych¹⁶.

W Polsce było wielu teoretyków zajmujących się strategią. Do znanych autorów-strategów w okresie międzywojennym możemy zaliczyć takie znane nazwiska, jak: Mossor, Abzółtowski, Rola-Arciszewski, Jurcki, Romeyko. W swoich pracach prezentowali poglądy niekiedy bardzo zbliżone do myślicieli światowych w dziedzinie strategii. Teoretykiem z dziedziny strategii, o szczególnie interesującym dorobku naukowym, był Władysław Sikorski. Jego znana książka pt. *Przyszła wojna* z 1934 roku była przetłumaczona na kilka języków w Europie. To on przewidział, że w drugiej wojnie światowej zwycięzcą będzie Związek Sowiecki. A przecież do wojny nie był przygotowany ani Związek Sowiecki, ani Francja, ani Wielka Brytania. Wojną zaskoczone były także Stany Zjednoczone Ameryki. Nie należy pomniejszać roli i znaczenia Akademii Sztabu Generalnego WP i Akademii Obrony Narodowej w tworzeniu teorii strategii.

Do najbardziej zasłużonych jednostek naukowo-badawczych w dziedzinie *strategii* w uczelni zaliczane były: Katedra Strategii, Instytut Badań Strategiczno-Obronnych, Wydział Strategiczno-Obronny. Głównie w Wydziale Strategiczno-Obronnym powstawały znaczące prace naukowe z zakresu strategii, bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, doktryny wojennej, systemu obronnego państwa, obrony cywilnej, ekonomiki obronnej oraz metodologii badań bezpieczeństwa.

Można łatwo dostrzec na podstawie literatury przedmiotu, że każdy

16) A. Beaufre, Wstęp do strategii. Odstraszenie i strategia, Warszawa 1948, s. 46.

z autorów formułuje treść własnej, oryginalnej definicji. Dla przykładu C. von Clausewitz określa krótko: *strategia jest nauką o użyciu bitew dla celów wojny*¹⁷. Ta definicja jest bardzo krótka, będąca wynikiem logicznego rozumowania autora. Co spowodowało, że użył słowa nauka? Pomimo różnych innych twierdzeń należy przypuszczać, iż autor arbitralnie i prospektywnie uznał bez dodatkowych wyjaśnień, że *strategia* jest nauką. Ten wybitny strateg postąpił tak pod wpływem różnych uwarunkowań wewnętrznych i zagrożeń zewnętrznych w dobie XIX wieku.

Drugim, o którym już wspominałem, autorem definicji był Andre Beaufre'. Pomimo że jego definicja w zasadzie nie odbiega od Clausewitza, to jednak ma cechę zasadniczą – jest oryginalna. Beaufre' pisał: *strategia to sztuka dyalektyki woli stosująca siłę rozwiązywania konfliktu*¹⁸. Ta definicja zawiera wiele abstrakcji, chociaż odpowiada ona każdej konfliktowej, złożonej sytuacji. To oznacza, że ma charakter współczesny w każdym obszarze. Dlatego jej uniwersalność jest niepodważalna, przynajmniej na obecnym etapie rozwoju nauki o strategii.

Kolejnym autorem definicji *strategii* był Lidell Hart. On z kolei uważał, że *strategia to sztuka rozdziału i użycia środków wojennych dla urzeczywistnienia celów polityki*¹⁹. Był strategiem oryginalnym, uważał, że użycie środków wojennych niekoniecznie miało oznaczać ich użycie w walce zbrojnej. Według niego, jeśli dochodzi do bitwy, to w sposób pośredni powinno doprowadzać do sytuacji, w której zwycięstwo jest pewne.

Do polskich znawców problemów strategii zaliczam generała Franciszka Skibińskiego. Definicję strategii formułował następująco: *Strategią nazywamy sposób postępowania w przygotowaniu i prowadzeniu danej konkretnej wojny, kampanii lub bitwy, obrany i stosowany przez najwyższe ogniwa władzy państwowej, naczelne dowództwo sił zbrojnych lub naczelne dowództwo danego konkretnego teatru działań wojennych. Strategia jest więc najwyższym działem teorii i praktyki sztuki wojennej. Przez to samo więc przymiotnik „strategiczny” odnosi się do zagadnień związanych ze sprawą prowadzenia wojny, kampanii i bitwy przez wymienione wyżej ogniwa władzy państwowej i wojskowej zarówno w fazie studiów, przygotowania, jak i wypełnienia*²⁰. Do tej definicji można mieć zastrzeżenie natury czysto merytorycznej, albowiem jeśli *strategia* jest teorią i praktyką a praktyka wchodzi w sztukę wojenną, to na pewno nie zawiera ona teorii strategii. W zasadzie rozgraniczenie nie jest tu konieczne, ponieważ czym innym jest teoria, a czym innym praktyka oraz sztuka.

Po przypomnieniu niektórych definicji znanych klasyków strategii należałoby powrócić do definicji niektórych kategorii strategii w ujęciu

17) C. von Clausewitz, *O wojnie*, Lublin 1995, s. 83.

18) A. Beaufre', *Wstęp do strategii. Odstraszenie i strategia*, Warszawa 1968, s. 30.

19) B. H. Lidell Hart, *Strategia działań pośrednich*, Warszawa 1959, s. 388.

20) F. Skibiński, *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1972, s. 103 i 109.

współczesnym. Na wstępie wypada przypomnieć, że definicja powinna spełniać wszystkie wymagane kryteria, tj. być definicją równościową, najczęściej przyjmowaną w terminologii, zawierającą człon definiowany, spójnik i człon definiujący. Ponadto, powinna być bezbłędna z punktu widzenia samej istoty i odnosić się do strategii jako teorii i praktyki²¹.

Co do definicji samej strategii (bez przymiotnika), proponuję posługiwać się sformułowaniem Wojciecha Łepkowskiego, które ma następującą postać: *Strategia to teoria i praktyka określająca sposoby myślenia i działania o wysokim stopniu uogólnienia, dużym horyzoncie czasowym oraz umiejętności pozyskiwania zasobów dla osiągnięcia założonych celów*²².

Przytoczona definicja może i zawiera wszystkie wymagania formalne, lecz zabrakło w niej stwierdzenia, że strategia jest domeną najwyższych władz i polityków określających cele działania. Uważam, że autor definicji nie popełnił większego błędu, ponieważ uważał za coś normalnego – przynależność strategii do najwyższych organów władzy w państwie demokratycznym.

Aby przejść do próby zdefiniowania strategii bezpieczeństwa, należy najpierw zdefiniować pojęcie strategii narodowej (państwa). *Otóż strategia narodowa to teoria i praktyka działania państwa ukierunkowanego na osiągnięcie założonych celów we wszystkich dziedzinach ujmowanych w skali ogólnej i mających charakter długofalowy dla zapewnienia odpowiedniego bytu i rozwoju*²³.

Z przytoczonej definicji jednoznacznie wynika, że *strategia narodowa (państwa)* obejmuje uogólnioną i długofalową działalność państwa we wszystkich obszarach, aby zapewnić nie tylko byt na możliwym poziomie, ale i wszechstronny rozwój cywilizacyjny. W strategii bezpieczeństwa RP z 13 listopada 2007 roku nie podano definicji, jednak z treści tego bardzo ważnego dokumentu można wnioskować, że jej brzmienie mogłoby być następujące: *Strategia bezpieczeństwa to teoria i praktyka działania państwa, ukierunkowanego na osiągnięcie założonych celów przez politykę dla przeciwstawienia zagrożeniom jego bytu i rozwoju w długiej perspektywie*.

Obecna sytuacja międzynarodowa, układ sił w Europie i świecie, przynależność Polski do NATO i UE daje podstawę do pomijania strategii wojennej. Strategia wojenna staje się do pewnego stopnia pojęciem historycznym, z ubiegłego wieku, który może mieć znaczenie w przypadku konieczności przystąpienia do narzuconej nam wojny. Natomiast w sytuacji przynależności Polski do potężnego Sojuszu NATO i obecnego układu w Europie jest to nieprawdopodobne, przynajmniej w latach najbliższych.

Od niedawna w literaturze pojawił się nowy termin – *strategia pokojowa (pokoju)*. Dla uwypuklenia celowości wyodrębnienia *strategii po-*

21) W. Nowicki, *Podstawy terminologii*, PAN Warszawa 1986, s. 38.

22) W. Łepkowski, *Podstawy strategii wojskowej*, AON, Warszawa 2006, s. 46.

23) *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, MON Warszawa 2007, s. 14.

kojowej przytoczę poglądy Garetha Evansa, który proponuje 4 strategie reakcji:

- strategia budowania pokoju,
- strategia zachowania pokoju,
- strategia wymuszania pokoju,
- strategia przywrócenia pokoju.

Strategia budowania pokoju – ma na celu niedopuszczenie do powstania sporów, konfliktów zbrojnych i innych poważnych kryzysów bezpieczeństwa. *Strategia zachowania pokoju* - zakładająca rozwiązanie lub ograniczenie poszczególnych sporów oraz pewnych potencjalnych zagrożeń, aby nie dopuścić do konfliktu zbrojnego z powodów politycznych lub innych. *Strategia wymuszania pokoju* – będąca sposobem reakcji na konflikty lub inne poważne kryzysy bezpieczeństwa, kiedy nie ma porozumienia. *Strategia przywrócenia pokoju* jest stosowana po konflikcie zbrojnym, jeśli strony konfliktu wyrażają zgodę na współpracę pokojową.

Uwzględniając zasadniczą treść tych czterech strategii reakcji na zagrożenia bezpieczeństwa kooperatywnego, można zdefiniować strategię pokojową następująco: *Strategia pokojowa to teoria i praktyka przygotowania i wykorzystania będących w dyspozycji zasobów dla poprawnego układania stosunków między państwami zgodnie z zasadami współżycia międzynarodowego*²⁴.

Teraz wejdę w inny obszar rozważań strategii, czyli tak zwanej *polistrategii*, która w istocie jest sprzęgnięciem poszczególnych strategii sektorowych w jedną całościową *polistrategię bezpieczeństwa narodowego*. Sam termin *polistrategii* oznacza wielość strategii, np. strategia wojskowa, strategia ekonomiczna, ekologiczna, edukacyjna i inne, zaś suma wszystkich strategii cząstkowych (sektorowych) oznacza *polistrategię*. Cechami *polistrategii bezpieczeństwa* są te kwestie, które charakteryzują jej całościowy charakter i tożsamość. Cechy te w pewnym sensie determinują jej możliwości do scalania strategii sektorowych w jedną koncepcję działań, zmierzającą do osiągnięcia dalekosiężnych celów bezpieczeństwa państwa.

Cecha, która powinna kreować tożsamość polistrategii bezpieczeństwa narodowego, musi mieć perspektywiczny charakter wobec możliwych zagrożeń. *Polistrategia powinna być zdolna do wytyczania i osiągania doniosłych i odległych celów*²⁵. *Mającą całościowy charakter, polistrategia powinna proponować cele raczej o dłuższym – niż to jest w przypadku strategii sektorowych – horyzoncie czasowym*²⁶. Przyszłościowy charakter takiej koncepcji polega m. in. na tym, że przy jej formułowaniu muszą być uwzględniane uwarunkowania, które mają duże szanse pojawienia się w odległej perspektywie.

24) W. Łepkowski, *Podstawy strategii wojskowej*, AON, Warszawa 2006, s. 50.

25) J. Kubin, *Projektowanie strategii*, s. 142 – 143.

26) P. Soroka, *Polistrategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski*, Warszawa 2005, s. 260.

Następną cechą polistrategii, jak zauważa Paweł Soroka, powinna być jej synergiczność. Ta cecha oznacza zdolność do skutecznego koordynowania sposobów i metod postępowania podczas realizacji zadań charakterystycznych dla poszczególnych sektorowych strategii bezpieczeństwa narodowego. Chodzi głównie o to, by wzajemnie się wzmacniały i sumowały, dając efekt końcowy pozytywny – *synergiczny*.

Kolejną cechą polistrategii bezpieczeństwa jest jej *profilantyczność*. Polega na wyprzedzaniu zjawisk i wydarzeń rozgrywających się w otoczeniu geopolitycznym. W tym przypadku zawczasu można inspirować działania prewencyjne wobec zagrożeń bezpieczeństwa państwa. Ponadto, do tej części polistrategii należy jej aktywność na arenie międzynarodowej i reagowanie na zagrożenia, zgodnie z przyjętymi uprzednio celami.

Do cech polistrategii należy również *mobilizacyjność*. Mobilizacyjny charakter wyraża się z jednej strony – wywieraniem poprzez sferę realizacyjną skutecznego wpływu na wszystkie instytucje narodowe i międzynarodowe oraz organizacje pozarządowe, będące instrumentami strategii sektorowych, z drugiej zaś – założeniem, że strategie sektorowe będą komplementarne z nią jako strategią nadrzędną.

Nie mniej ważną cechą polistrategii jest jej *państwowocentryczny* charakter, pomimo wzrostu znaczenia podmiotów niepaństwowych. Cecha ta oznacza zwiększenie roli ochrony podstawowych wartości państwa, tj. bezpieczeństwa i rozwoju, a realizacja tego należy do państwa.

Natomiast sektorowe strategie powinny należeć do resortów konstytucyjnych, ponieważ każdy z nich ma swoją strategię rozwoju, w zależności od jego specyfiki. Natomiast polistrategia bezpieczeństwa państwa powinna się charakteryzować szerokim zakresem przestrzennym. Zakres ten powinien być znacznie szerszy aniżeli zakres przestrzenny poszczególnych strategii sektorowych. Obejmuje on wszystkie zakresy działań realizowanych przez te strategie sektorowe i w zasadzie – z uwagi na zasięg i rodzaj niektórych zagrożeń, aktualnie powinien mieć zakres globalny, a nie tylko regionalny. Po rozszerzeniu Unii Europejskiej szczególnego znaczenia nabrał wymiar europejski polistrategii bezpieczeństwa.

Ostatnią cechą polistrategii z zakresu głównie przestrzennego jest jej kooperatywność. Przejawia się ona tym, że w warunkach rosnącej współzależności pomiędzy państwami, a jednocześnie pojawienia się zagrożeń nie tylko w bliskim środowisku międzynarodowym, narasta konieczność przeciwstawienia się im w kooperacji z innymi państwami. Kooperatywność polistrategii bezpieczeństwa narodowego jest zawsze związana z bezpieczeństwem innych państw, zwłaszcza będących w sojuszu.

Na zakończenie rozważań na temat cech polistrategii pragnę mocno podkreślić, że dotyczą one głównie bezpieczeństwa narodowego, zewnętrznego i wewnętrznego. Tylko niektóre z nich wiążą się ze strategią sektorową, co w teorii bezpieczeństwa jest rozumowaniem racjonalnym.

3.2 Obszar i zakres polistrategii bezpieczeństwa narodowego

Na początek postaram się odpowiedzieć na pytanie, jakim obszarem w bezpieczeństwie zajmuje się polistrategia? Dopiero w następnej kolejności odniosę się do jej zakresu. Odpowiedzi na te dwa podstawowe pytania pozwolą zrozumieć głębiej istotę polistrategii bezpieczeństwa narodowego.

Odwołując się do pojęcia strategii i polistrategii, można wnioskować, że w istocie polistrategia jest narzędziem realizacji polityki w zakresie bezpieczeństwa. Czyli jej obszar jest znaczny, gdyż obejmuje wszystkie elementy struktury bezpieczeństwa narodowego wynikające z celów wyznaczanych przez politykę. W pewnym uproszczeniu można przyjąć, że cele polityki bezpieczeństwa stają się jakby celami polistrategii.

W przypadku polistrategii bezpieczeństwa narodowego, która ma służyć określonym wyzwaniom i zapobieganiu zagrożeniom, jej działania mogą i powinny być wyprzedzające. Każdy cel powinien być precyzyjnie i jednoznacznie określony z wyznaczeniem terminu i przestrzeni jego realizacji.

Możemy bez większego błędu już teraz przyznać, że polistrategia bezpieczeństwa narodowego obejmuje wszystkie 9 kategorii bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, a mianowicie: bezpieczeństwo polityczne, ekonomiczne, militarne, publiczne, ekologiczne, informacyjne, społeczne, kulturowe i religijne.

Natomiast polistrategia bezpieczeństwa zewnętrznego obejmuje systemy polityczne państw, globalizację, regionalizację i instytucjonalizację oraz politykę zagraniczną państw. Celem polityki jest konsekwentne zapobieganie i tworzenie jak najkorzystniejszego otoczenia państwa oraz umacnianie jego międzynarodowej pozycji, wizerunku i prestiżu. Należy tworzyć i rozwijać zdolności do osiągnięcia narodowych celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa w bezpośrednim sąsiedztwie, w przestrzeni europejskiej, euroatlantyckiej i globalnej. Nie należy lekceważyć również uwarunkowań, które tworzą warunki umacniania powiązań i mechanizmów wspólnotowych i sojuszniczych.

Teraz dokonajmy próby charakterystyki poszczególnych kategorii strategii bezpieczeństwa pod względem merytorycznym.

Strategia bezpieczeństwa politycznego obejmuje tę sferę, która bezpośrednio wiąże się z przeciwdziałaniem zagrożeniom o treści politycznej wywodzącej się z systemu stosunków międzynarodowych. Działania wobec tych zagrożeń muszą być widziane w kontekście funkcjonowania państwa na arenie międzynarodowej w regionie (UE). Zagrożenia o charakterze politycznym zawsze dotyczą wartości najistotniejszych, najczęściej sięgających racji stanu, tj. suwerenności, integralności, tożsamości i rozwoju. Stąd cele strategii bezpieczeństwa politycznego są ogół-

nikowe, długookresowe i najczęściej są zbieżne z celami polityki zagranicznej państwa. Natomiast obszarem (przestrzenią) bezpieczeństwa politycznego zawsze będzie obszar państw sąsiednich bądź państw regionu (sojuszu), w którym to państwo się znajduje. Niekiedy ten obszar bezpieczeństwa, zwłaszcza w warunkach globalizacji, może się poszerzać o inne kontynenty w ramach funkcjonowania państwa w Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ). Bezpieczeństwo polityczne może być realizowane również w obszarach pozaeuropejskich, w dalszym otoczeniu. Dotyczy to przede wszystkim kryzysów polityczno-militarnych w odległych regionach, które mogą oddziaływać na bezpieczeństwo polityczne danego państwa. *W takiej sytuacji powinno się zapobiegać im z wyprzedzeniem, m.in. poprzez włączenie się do wysiłków międzynarodowych dyplomacji prewencyjnej*²⁷. Tu zasadniczą rolę odgrywa dyplomacja i umiejętności osób odpowiedzialnych za formułowanie i prowadzenie polityki zagranicznej, a zwłaszcza tych jej problemów, które dotyczą bezpieczeństwa państwa.

Strategia bezpieczeństwa ekonomicznego ma nie mniejsze znaczenie niż bezpieczeństwo polityczne w systemie bezpieczeństwa narodowego. Można wysunąć twierdzenie, że nie ma racjonalnej polityki państwa bez prężnej, zdrowej i efektywnej gospodarki, czyli ekonomii. W dobie toczących się procesów globalizacji i integracji problem ekonomizacji i bezpieczeństwa musi być nie tylko postrzegany, lecz konsekwentnie urzeczywistniany. Strategia bezpieczeństwa ekonomicznego powinna uwzględniać przede wszystkim podstawowe wartości, tj. ochronę poziomu życia, rozwój gospodarczy i zdolność utrzymania bezpieczeństwa państwa. To wynika z faktu, że gospodarka tworzy materialną bazę państwa w jego zasadniczych obszarach bezpieczeństwa. W porównaniu do celów będących elementem innych strategii sektorowych, cele strategii bezpieczeństwa ekonomicznego muszą się cechować większym realizmem, polegającym na uwzględnieniu warunków oraz środków będących w dyspozycji państwa. Cele zbyt ambitne, pozbawione realizmu mogą świadczyć jedynie o braku kompetencji i woluntaryzmie.

*W związku z nasilającymi się procesami globalizacji i integracji w skali regionów gospodarek różnych państw, o różnym poziomie rozwoju, przy określaniu celów swojej strategii bezpieczeństwa ekonomicznego muszą uwzględniać ten globalny i regionalny kontekst, zwłaszcza autonomiczne i często ekspansywne dążenia ponadnarodowych koncernów i korporacji*²⁸. Ponadto celem strategii bezpieczeństwa ekonomicznego powinny być działania na rzecz doskonalenia mechanizmów regulujących w gospodarce światowej, a zwłaszcza regulowania przepływów finansowych.

Strategia bezpieczeństwa militarnego zajmuje należne miejsce

27) S. Koziej, *Między pokojem a wojną*, „Polska zbrojna” nr 33, sierpień 1998.

28) Tamże, s. 48.

w systemie bezpieczeństwa narodowego. *Cele strategii, które mają wyrażać bezpieczeństwo o charakterze militarnym, wyróżniają się tym, że są one określone przez wartości uznawane za dobro najogólniejsze, stanowiące rację stanu*²⁹. Te wartości odnoszą się do takich kwestii, jak: istnienie, suwerenność, integralność terytorialna. To oznacza, że muszą wynikać z celów polityki państwa w zakresie bezpieczeństwa militarnego. Stąd strategię bezpieczeństwa militarnego państwa musi cechować nie tylko duży realizm, ale i odpowiedzialność.

Inną cechą celów strategii bezpieczeństwa militarnego jest ich perspektywiczny horyzont czasowy i nieprzewidywalny. Podczas ich określania należy brać pod uwagę także, a może przede wszystkim, czynniki zaskoczenia, odstraszenia i inne, które negatywnie wpływają na procesy w tym zakresie. Strategia bezpieczeństwa państwa w sferze militarnej powinna zawierać także cele dotyczące konfliktów regionalnych i lokalnych występujących w dalszym otoczeniu państwa. Proces redefinicji roli czynnika militarnego został wymuszony zmianami środowiska międzynarodowego, a także charakterem zagrożeń, co miało bezpośrednie przełożenie na bezpieczeństwo militarne. Ponadto koncepcja bezpieczeństwa militarnego jest zawarta w założeniach strategii obronnej państwa, która wyraźnie wskazuje gotowość do obrony terytorium i niepodległości oraz suwerenności w układzie sojuszniczym NATO, a także przeciwdziałanie ewentualnym, niekorzystnym zmianom równowagi militarnej w regionie (w Europie).

Założenia strategii bezpieczeństwa narodowego zawierają m.in. zapis mówiący o tym, że przynależność do Sojuszu NATO w znaczący sposób wzmacnia bezpieczeństwo państwa. Należy jednak przyjąć, że bezpieczeństwo musi być zagwarantowane przez potencjał obronny, którego zasadniczą część stanowią siły zbrojne. Do tego zobowiązują także postanowienia Art. 3. Traktatu NATO.

Na zakończenie tej kwestii bezpieczeństwa militarnego w systemie współczesnego bezpieczeństwa narodowego – pragnę mocno podkreślić, iż jest ono w permanentnym rozwoju, zależnym od zagrożeń i wyzwań zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Stąd nawet najdoskonalsze opracowania teoretyczno-użyteczne, merytorycznie poprawne, będą krótkotrwałe pod względem skuteczności, ponieważ percepcje świata mają charakter *wyjątkowo zmienny i nieprzewidywalny*.

Strategia bezpieczeństwa publicznego zajmuje należne miejsce w polistrategii bezpieczeństwa narodowego. W niektórych dziedzinach, jako strategia sektorowa, w tym przypadku dla jednostki i jej mienia, ma pierwszorzędne znaczenie. O roli bezpieczeństwa publicznego, jego strukturze i organach stojących na straży bezpieczeństwa obywateli już

29) P. Soroka, *Polistrategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski. Ujęcie normatywne*, Warszawa 2005, s. 121.

dużo napisano w różnych opracowaniach naukowych i popularno-naukowych, w podręcznikach akademickich i ustawach. Tak duże znaczenie bezpieczeństwa publicznego wynika z zagrożenia w świecie, regionie i państwie w jakim żyjemy. Poczucie bezpieczeństwa jest funkcją poczucia zagrożenia, a to ostatnie nie maleje tylko rośnie z każdym dniem³⁰. Stan poczucia zagrożenia negatywnie wpływa na rozwój cywilizacyjny jednostki i społeczności, gdyż oddziałuje na kształtowanie warunków życia podmiotu. Znaczenie bezpieczeństwa publicznego określa jego definicja, która brzmi: *Bezpieczeństwo publiczne – to stan na obszarze państwa powstały w wyniku zorganizowanej i realizowanej obrony i ochrony osób i mienia przed zagrożeniami na lądzie, morzu i w powietrzu (kosmosie)*. Do urzeczywistnienia tak sformułowanej definicji powstają systemy bezpieczeństwa publicznego w państwie na podstawie ustaw. W każdym przypadku za bezpieczeństwo publiczne w państwie odpowiada właściwy (konstytucyjny) minister spraw wewnętrznych, a podstawowym organem wykonawczym jest Policja.

Strategia bezpieczeństwa ekologicznego charakteryzuje się tym, że bardzo często obejmuje obszary transgraniczne, a więc określoną część lub całość terytorium państwa powiększoną o przestrzeń zewnętrzną. Powiększająca się skala zjawiska ekologii nabiera cech globalnych. Bezpieczeństwo ekologiczne w dużej części jest związane z czynnikiem egzystencjalnym, z życiem człowieka i jego jakością zdrowia. Najogólniej można uznać, że celem strategii sektorowej bezpieczeństwa ekologicznego jest tworzenie warunków w bliższym i dalszym otoczeniu umożliwiających normalne życie mieszkańców w ich środowisku. Jeszcze innym celem może być minimalizowanie skutków zanieczyszczeń i skażeń przenoszonych przez wiatry oraz rzeki przepływające przez terytoria dwóch lub więcej państw lub stanowiące ich granice.

Ważnym elementem strategii bezpieczeństwa ekologicznego może być działanie podejmowane w odpowiedzi na zagrożenia o zasięgu globalnym. Chodzi tu o konieczność przeciwdziałania nasilaniu się występowania efektu cieplarnianego i procesów niszczenia powłoki ozonowej³¹.

Strategia bezpieczeństwa społecznego charakteryzuje się tym, że jej cele obejmują zwykle krótszy horyzont czasowy. W aspekcie przestrzennym odnosi się ona do sytuacji istniejącej w państwie. Natomiast podstawowym warunkiem rozwoju państwa we wszystkich jego obszarach jest pokój społeczny, tj. zaakceptowanie przez społeczeństwo istniejącej struktury państwa demokratycznego i organów władzy publicznej.

Spółeczeństwo demokratyczne, w którym władza uległa decentralizacji, jest podstawowym czynnikiem mającym znaczący wpływ na oblicze

30) W. Pokruszyński, *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, WSGE, Józefów 2009, s.24.

31) P. Soroka, *Polistrategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski*, Warszawa 2005, s. 136.

państwa. Jeśli mówimy o bezpieczeństwie społecznym państwa, mamy na uwadze stan kultury obywatelskiej, która przejawia się w stosowanych metodach rozwiązywania spraw publicznych i ważnych problemów społecznych. *Siła państwa opiera się na walorach moralnych obywateli, ich skłonności do działań prospołecznych, a także uznaniu dobra wspólnego nad dążeniami indywidualnymi*³². To znaczy społeczeństwo, któremu są obce przestępstwa różnego rodzaju, a zwłaszcza gospodarcze, z którymi walka staje się coraz trudniejsza i coraz kosztowniejsza. Istotą bezpieczeństwa społecznego, jako naczelnej wartości nie tylko życia jednostki, ale grupy społecznej, całego społeczeństwa oraz grupy państw we współczesnym świecie są dwa ważne wskaźniki, tj. gwarancja trwania danego podmiotu i pewność przetrwania tegoż podmiotu. *To te dwa czynniki dają możliwość trwania i rozwój.*

Z dotychczasowych rozważań wynika, że w narodzie, w którym państwo ustanowiło trwałe warunki bytu i rozwoju, zachodzą różne procesy albo wspierające to dobro lub jemu zagrażające. Państwo może mieć korzystny klimat społeczny do wypełniania swej misji albo może być zagrożone z różnych przyczyn wewnętrznych lub zewnętrznych, a niekiedy jednych i drugich w tym samym czasie.

W rozwoju społecznym państwa należy postrzegać zagrożenia, które mogą skutecznie paraliżować życie społeczne. Najogólniej możemy je identyfikować ze stanem charakteryzującym się: destabilizacją ładu politycznego, zahamowaniem przeszkód we współpracy w Sojuszach UE i NATO, istotnym osłabieniem pozycji międzynarodowej, zahamowaniem rozwoju cywilizacyjnego narodu i społeczeństwa. Te obszary zagrożeń mają swoje społeczne tło. Mogą być wynikiem destrukcyjnych procesów zachodzących w społeczeństwie, a przez to destabilizować strukturę społeczną, a także tworzyć niekorzystne uwarunkowania do wypełniania funkcji przez państwo.

Strategia bezpieczeństwa informacyjnego dotyczy przede wszystkim zasobów informacyjnych, które wiążą się ze zdobywaniem informacji, przekazywaniem informacji, przechowywaniem i udostępnianiem informacji.

Powszechna dostępność do informacji, poza jej pozytywnymi aspektami, powoduje również występowanie licznych nowych uwarunkowań w dobie rozwoju wielu dziedzin. W nowych warunkach (współczesnych) będą mieli przewagę tylko ci, którzy będą dysponowali wszechstronną, aktualną i wiarygodną informacją. A to oznacza, że mając dostęp do informacji wszelkiego rodzaju, w zależności od konkretnych zapotrzebowań, można wygrać z potencjalnym przeciwnikiem w każdym zakresie działalności, w obszarze wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa.

32) K. Loranty, *Bezpieczeństwo społeczne RP*, AON, Warszawa 2004, s. 3-4.

Informacyjne oddziaływanie na zachowania i postawy podmiotów międzynarodowych i krajowych, ochrona interesów narodowych przed negatywnymi skutkami oddziaływań tych podmiotów powinna być koordynowana w ramach polityki rządu, natomiast w sferze wykonawczej – w strategii sektorowej bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. W tym przypadku byłaby ona związana z bezpieczeństwem narodowym, a zwłaszcza z ochroną porządku konstytucyjnego, bezpieczeństwem militarnym, publicznym, ekonomicznym i społecznym.

Współczesna cywilizacja opiera swą działalność na informacji szeroko pojętej. To oznacza, że korzystanie z informacji jest dzisiaj czymś oczywistym. Informacja, która jest podstawą wiedzy, staje się istotnym elementem w osiąganiu sukcesu. Dlatego nabiera ona szczególnego znaczenia w każdej dziedzinie działalności człowieka³³.

Informacje są czymś pozytywnym w życiu i działalności człowieka w każdej dziedzinie. Jednak oceniając informacje w różnych aspektach, mogą być, w oddzielnych sytuacjach, zagrożeniem dla jednostki, grupy społecznej, państwa. To zagrożenie może być powodowane przez osoby, działalność obcych państw lub organizacje terrorystyczne. Takie negatywne wykorzystywanie informacji przeciwko innemu podmiotowi jest dzisiaj powszechne.

Strategia bezpieczeństwa kulturowego odnosi się do zagrożeń wewnętrznych a jednocześnie do wartości duchowych danego narodu, do wartości integrujących naród, do symboli. *Podstawowym celem strategii bezpieczeństwa kulturowego będzie zawsze utrwalanie i umacnianie składników decydujących o ciągłości tożsamości kulturowej, a więc tych, które można zaliczyć do tradycji kulturowych narodu³⁴. Mogą być także inne cele, np. neutralizowanie wpływu tych twórców kultury masowej docierającej z zagranicy, które mogą zagrozić tożsamości kulturowej społeczeństwa polskiego³⁵.*

Jeśli uznajemy wielką rolę kultury w kształtowaniu osobowości człowieka, a tym samym znaczenie zachowania najwyższych wartości narodowych, to bez wahania możemy stwierdzić, że kultura naroduwa jest tak samo zagrożona, jak bezpieczeństwo w innych obszarach. Z tym jednak, że ocena zagrożenia kultury i utrzymanie na odpowiednim poziomie jej bezpieczeństwa, w ogólnym systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, nie należy do przedsięwzięć prostych i łatwych. Każda ocena stanu tego bezpieczeństwa będzie zawierała pewną dozę subiektywizmu. Może tylko kompleksowe badania stanu kultury narodowej, opinie twórców i ich konfrontacja z ocenami instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo kulturowe pozwalają racjonalnie zidentyfikować rzeczywiste zagrożenia.

33) P. Bączek, *Zagrożenie informacyjne*, Wydawnictwo A. Marszałek, Toruń 2005, s. 49.

34) M. Tabor, *Polityka zagraniczna a tożsamość narodowa*, op. cit., s. 160.

35) Z. Cezarz, E. Stadmüller, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 1996, s. 229.

Skomplikowane relacje pomiędzy globalizacją a elementami narodowymi i lokalnymi rodzą różne skutki, pozytywne i negatywne, mogą być szansą, a jednocześnie zagrożeniem. Należy tu także dostrzegać takie zjawiska, jak nierzadkie przypadki wykorzystywania kultury masowej poprzez kultury lokalne, etniczne i religijne posługujące się mediami elektronicznymi i Internetem.

Niewątpliwie zagrożenia w obszarze kultury materialnej są bardziej uchwytnie niż w kulturze symbolicznej, a tym samym łatwiejsze jest określenie stanu bezpieczeństwa kulturowego w tym sektorze.

Specyfiką celów w sektorze bezpieczeństwa kulturowego jest to, że ich horyzont czasowy jest bardzo odległy, a ponadto – cele częściowo nakładają się na niektóre cele związane z bezpieczeństwem społecznym i religijnym. Stąd cele formułowane w sektorze bezpieczeństwa kulturowego powinny być spójne z tymi drugimi.

Strategia bezpieczeństwa religijnego – to strategia świadomości społecznej obejmująca wiarę, genezę, strukturę i cel istnienia człowieka, ludzkości i świata, tj. doktrynę religijną. Rodzi się pytanie: dlaczego religia i wszystko to, co z nią się wiąże, musi być chronione w ogólnym systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa? Wynika to z Konstytucji RP z 1997 r. Art. 25, który stanowi: *Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym*. Ponadto, bardzo ważnym dokumentem dziejowym jest Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską podpisany 28 lipca 1993 roku. Sam fakt podpisania Konkordatu było wydarzeniem doniosłym w skali państwowej i międzynarodowej³⁶.

Natomiast Art. 4., pkt 2. zawiera istotną treść z punktu widzenia prawnego, a mającą ścisły związek z bezpieczeństwem, który stanowi: *Rzeczpospolita Polska uznaje również osobowość prawną wszystkich instytucji kościelnych terytorialnych i personalnych, które uzyskały taką osobowość na podstawie przepisów prawa kanonicznego. Władza kościelna dokonuje stosownego powiadomienia w tej sprawie kompetentnych organów państwowych*³⁷.

Kolejnym powodem, dla którego bezpieczeństwo religijne stanowi istotny wymiar bezpieczeństwa wewnętrznego, w moim przekonaniu, jest rola Kościoła katolickiego w zakresie *podmiotowym i przedmiotowym*. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wszelkiej wolności praw człowieka i obywatela, a zatem podlega ochronie w każdym wymiarze na terytorium państwa polskiego.

W świetle Konkordatu, Prawa Karnego i Prawa Cywilnego, w ramach dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, ochronie podlegają: jednostki

36) J. Krukowski, *Nowy Konkordat a prawo polskie*, Civitas Christiana, Warszawa 1994, s.97.

37) Tamże, s. 99.

organizacyjne kościołów wyznaniowych, zabytki, muzea, archiwa, biblioteki, cmentarze i inne obiekty sakralne. Ochronie podlegają także takie wartości, jak: wolność sumienia i wyznania, uczucia religijne, dobra osobiste i życie ludzkie. Za bezpieczeństwo religijne odpowiadają nie tylko organa publiczne do tego powołane, lecz wszyscy obywatele państwa na zasadzie *partycypacji*.

W podsumowaniu treści rozdziału *poli strategii bezpieczeństwa narodowego* należałoby uwypuklić kilka znaczących kwestii w formie konkluzji.

Po pierwsze – każda dziedzina (obszar) bezpieczeństwa ma swoje cele realizacji uwzględniające politykę państwa w tym zakresie, tj. strategię wykonawczą (metody i środki dochodzenia do celu).

Po drugie – pomiędzy niektórymi, głównymi celami poli strategii mogą zachodzić określone współzależności, najczęściej w przypadku wystąpienia jednoczesnego zagrożenia w kilku obszarach, np. politycznym i społecznym lub politycznym i militarnym.

Po trzecie – środki bezpieczeństwa, jako narzędzia realizacji celów głównych i pośrednich, muszą być zawsze dobierane do konkretnej, przewidywalnej sytuacji na podstawie rzetelnie wykonanej prognozy.

Po czwarte – szerokiego spektrum metod i instrumentów działania wymagać będzie realizacja ważnego celu, jakim jest aktywne uczestniczenie w różnych obszarach w ramach Sojuszu NATO i UE, a także w organizacjach o charakterze integracyjnym lub regionalnym.

Po piąte – w bezpieczeństwie narodowym należy w każdym momencie uwzględniać takie instrumenty o charakterze konwencjonalnym, które będą skuteczne w zawieraniu wszelkich umów międzynarodowych – *dwustronnych i wielostronnych*.

3.3 Strategia w polityce bezpieczeństwa

Już dałem odpowiedź na wiele pytań co do polityki i strategii bezpieczeństwa stawianych na początku książki i na wstępie każdego rozdziału. Uważam, że niektóre partie materiału wyraźnie oddzielają pojęcie polityki od terminu strategii. Czytelnik znalazł odpowiedź na pytanie, co jest pierwotne a co wtórne, ale jeszcze nie znalazł odpowiedzi na pytanie: jaką rolę odgrywa strategia w polityce bezpieczeństwa w różnych dziedzinach? Może na początek postawmy inaczej pytanie: czy polityka może funkcjonować bez strategii bezpieczeństwa? Odpowiedź na tak postawione pytanie może nam ułatwić formułowanie odpowiedzi na pytania pozostałe.

Na ostatnie pytanie odpowiedź może być prosta i jednoznaczna, tj. polityka bez strategii lub poli strategii istnieć może, stawiane cele mogą być dalekosiężne, tylko nie będą zrealizowane. Przyczyna takiego stanu

rzeczy leży głównie w strategii, tj. w metodach i sposobach oraz narzędziach wykonania. Inaczej, upraszczając odpowiedź, możemy powiedzieć, że *strategia jest „narzędziem” polityki*. A jeśli tak, to według autora definicja strategii może przyjąć następującą postać: *Strategia bezpieczeństwa – to sposoby tworzenia i stosowania skutecznych systemów reagowania na wszelkie zagrożenia dla osiągnięcia długofalowych celów*.

A teraz odpowiadając na pytanie: jakie miejsce zajmuje strategia w polityce, możemy powiedzieć, że zajmuje ona miejsce znaczące, zasadnicze. W normalnym funkcjonowaniu systemu bezpieczeństwa narodowego bądź międzynarodowego polityka określa długofalowe cele w danym obszarze (dziedzinie), zaś strategia wyznacza konkretne sposoby i metody oraz środki ich realizacji. Otóż relacje te są szczególnie bliskie w sferze projektującej, czyli w warstwie celów. Polega to na tym, że cele polistategii, która powinna być narzędziem realizacji ogólnej polityki państwa w sprawach bezpieczeństwa narodowego, w znacznej mierze powinny być wyrazem tych celów polityki państwowej, które odnoszą się do zewnętrznej aktywności państwa. Właśnie dlatego istnieje potrzeba zapewnienia skoordynowanego wpływu najważniejszych organów państwa na działanie strategii, które odpowiadają za bezpieczeństwo w odpowiedzi na współczesne zagrożenia. Wszystko to przemawia za potrzebą prowadzenia coraz głębszych analiz badawczych, które będą brały pod uwagę zjawisko łączenia polityki ze strategią i strategii z polityką w obszarze bezpieczeństwa narodowego, regionalnego i globalnego.

Rozdział 4

***KONCEPCJA STRATEGICZNA
BEZPIECZEŃSTWA
I OBRONY NATO***

Długo oczekiwana strategia bezpieczeństwa i obrony Sojuszu NATO została uchwalona przez jego przywódców – członków 28 państw na walnym zgromadzeniu w Lizbonie 19 listopada 2010 roku. Pomimo że przyjęta forma koncepcji w aspekcie etymologicznym niezupełnie oddaje rangę tego dokumentu, to jednak jej treść merytoryczna ma kolosalne znaczenie dla dalszego istnienia NATO w nowej sytuacji zagrożenia globalnego.

Po dokładnym zapoznaniu się z koncepcją strategiczną bezpieczeństwa i obrony NATO, postanowiłem zamieścić ją w tym rozdziale jako przykład do teoretycznej części strategii bezpieczeństwa. Zastanawiałem się tylko czy studentom o kierunku *bezpieczeństwo* przedstawić treść w całości, czy tylko jej główne części (tezy). Ostatecznie zdecydowałem się treść koncepcji zamieścić w całości, bowiem każde zdanie zawiera istotną myśl i pominięcie nawet kilku z nich mogłoby wywołać niezrozumienie niektórych partii materiału. Dlatego też postaram się przedstawić koncepcję strategii NATO w całości bez żadnych zmian.

4.1 Wprowadzenie

My, przywódcy rządów państw – członków NATO, jesteśmy przekonani, że NATO będzie nadal odgrywać wyjątkową i kluczową rolę w naszej wspólnej strategii obronności i bezpieczeństwa. Ta *koncepcja strategiczna* ukierunkowuje nowy etap ewolucji Sojuszu z tym, że utrzymując swą efektywność w zmieniającym się świecie wobec współczesnych zagrożeń i opierając się na odnowionym potencjale i współdziałaniu z nowymi partnerami, zakłada:

- Utrwalenie więzi, pomiędzy naszymi narodami, aby bronić się przed atakiem, a w tym przed nowymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa obywateli;
- Zobowiązuje ona członków Sojuszu do zapobiegania powstawaniu kryzysów, konfliktów, uzyskiwania stabilizacji sytuacji po zakończeniu konfliktu, w tym poprzez bliższą współpracę z naszymi międzynarodowymi partnerami, a przede wszystkim członkami ONZ i UE;
- Oferuje ona naszym partnerom na całym świecie możliwości większego zaangażowania politycznego z Sojuszem, a także znaczną rolę w kształtowaniu przez NATO operacji, w których uczestniczą;
- Zobowiązuje NATO do utworzenia warunków dla świata bez broni jądrowej, lecz potwierdza, że tak długo, jak istnieje broń jądrowa na świecie, NATO pozostanie jądrową siłą sojuszu;
- Utrzymuje zobowiązanie, aby drzwi do NATO były otwarte dla wszystkich europejskich demokracji, które spełniają standardy członkostwa, gdyż przyczynia się to do rozszerzenia naszych celów całej Europy wolnej i w pokoju;
- Zobowiązuje ona do permanentnej reformy NATO w celu wykreowania bardziej wydajnej, skutecznej i elastycznej formy Sojuszu, aby nasz podatek

jak najbardziej był bezpieczny wobec potencjalnych zagrożeń.

Obywatele naszych państw opierają się na Sojuszu NATO w celu gwarantowania bezpieczeństwa poprzez wdrożenia solidarnych sił zbrojnych tam, gdzie jest to konieczne dla wspólnego bezpieczeństwa z naszymi partnerami w świecie. Podczas gdy świat się zmienia, istota misji NATO pozostaje taka sama, tj. Sojusz jest gwarantem społecznej wolności, pokoju, bezpieczeństwa i wspólnych wartości.

4.2 Podstawowe zadania i zasady

1. Podstawowym i niezmiennym celem NATO jest obrona i ochrona wolności oraz bezpieczeństwa wszystkich członków za pomocą środków politycznych i wojskowych. Obecnie Sojusz NATO pozostaje podstawowym źródłem stabilności w nieprzewidywalnym świecie.

2. Państwa – członkowie NATO tworzą unikalną wspólnotę wartości, ponieważ zobowiązały się do zasad wolności osobistej, demokracji, praw człowieka i rządów prawa. Sojusz jest mocno zaangażowany w cele i zasady Karty Narodów Zjednoczonych i Traktatu Waszyngtońskiego, który potwierdza główną odpowiedzialność Rady Bezpieczeństwa za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

3. Polityczne i wojskowe więzi pomiędzy Europą i Ameryką Północną zostały wykute w NATO od czasu zawarcia Sojuszu aliantów w 1949 roku; więzi transatlantyckie jak zawsze pozostają silne w celu zachowania pokoju euroatlantyckiego i bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo członków NATO po obu stronach Atlantyku jest niepodzielne. Będziemy bronić razem, na zasadzie solidarności, wspólnego celu i sprawiedliwego podziału obciążeń.

4. Nowoczesne środowiska bezpieczeństwa zawierają szeroki zestaw zmieniających się wyzwań dla bezpieczeństwa terytorium NATO i populacji. W celu zapewnienia ich bezpieczeństwa Sojusz musi być i będzie w dalszym ciągu skutecznie wypełniać trzy zasadnicze zadania, co przyczyni się do obrony członków sojuszu, zawsze zgodnie z prawem międzynarodowym:

Zbiorowej obrony. Członkowie NATO zawsze pomagają sobie nawzajem przed atakiem, zgodnie z Art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego. Zobowiązanie to pozostaje w mocy i jest wiążące. NATO będzie działać odstraszeniem i obroną przed groźbą agresji, a przeciw pojawiającym się wyzwaniom bezpieczeństwa tam, gdzie grożą one podstawom bezpieczeństwa poszczególnych członków Sojuszu i Sojuszu jako całości.

Zarządzanie kryzysowe. NATO ma unikalny i bogaty zestaw zdolności politycznych i wojskowych do opanowania pełnego spektrum kryzysów – przed, podczas i po zakończeniu konfliktu. NATO będzie aktywnie stosować odpowiednie połączenia tych narzędzi politycznych i wojskowych w zakresie zarządzania rozwijającymi się kryzysami, które mogą wpływać

na bezpieczeństwo Sojuszu, jeszcze przed przeistoczeniem się w konflikt, aby powstrzymać trwające konflikty, w których istnieje zagrożenie dla bezpieczeństwa Sojuszu. Działania te mają na celu umocnienie stabilności po zakończeniu konfliktu i zapewnienie bezpieczeństwa euroatlantyckiego.

Bezpieczeństwo na zasadzie kooperatywności. Sojusz wpływa politycznie na bezpieczeństwo poza swoimi granicami. Sojusz aktywnie zaangażuje się w celu wzmocnienia bezpieczeństwa międzynarodowego poprzez partnerstwo z odpowiednimi państwami i innymi organizacjami międzynarodowymi, przyczyniając się aktywnie do kontroli zbrojeń, ograniczenia proliferacji i rozbrojenia otwierając drzwi do członkostwa w Sojuszu dla wszystkich europejskich demokracji, które spełniają standardy udziału w NATO.

5. NATO pozostaje unikalne i niezbędne jako transatlantyckie forum konsultacji we wszystkich sprawach dotyczących integralności terytorialnej, niezależności politycznej i bezpieczeństwa jego członków, jak określono w Art. 4. Traktatu Waszyngtońskiego. Każda sprawa bezpieczeństwa interesów Sojusznika może być wniesiona do tabeli NATO w celu wymiany informacji, wymiany poglądów i w stosownych przypadkach, wypracowania wspólnego podejścia.

6. W realizacji pełnego zakresu misji NATO członkowie Sojuszu będą angażować się w ciągły proces reform, modernizacji i transformacji najbardziej skutecznie i efektywnie jak to możliwe.

4.3 Warunki bezpieczeństwa

7. Dziś w obszarze euroatlantyckim panuje niski poziom zagrożenia konwencjonalnym atakiem na terytorium NATO. Jest to historyczny sukces dla polityki – zdecydowana obrona, integracja europejska i partnerstwo, którymi kierowało się NATO na przestrzeni ponad pół wieku.

8. Jednak tradycyjnego zagrożenia nie można lekceważyć. W wielu regionach i krajach na całym świecie jesteśmy świadkami nabycia znacznych, nowoczesnych zdolności wojskowych z konsekwencjami dla stabilności międzynarodowej i bezpieczeństwa euroatlantyckiego, które są trudne do przewidzenia. Postępuje rozprzestrzenianie rakiet balistycznych, co stanowi realne i rosnące zagrożenie głównie dla obszaru euroatlantyckiego.

9. Broń jądrowa i inne bronie masowego rażenia i środki jej przenoszenia zagrażają nieobliczalnie globalnej stabilności i dobrobytowi. W następnym dziesięcioleciu proliferacja będzie bardziej dotkliwa w niektórych bardziej niestabilnych regionach świata.

10. Terroryzm stanowi bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa obywateli państw NATO, a także międzynarodowej stabilności i dobrobytu w szerszym kontekście. Grupy ekstremistów nadal rozszerzają obszary działań w rejonach o strategicznym znaczeniu dla Sojuszu. Nowoczesne

technologie zwiększają zagrożenia i potencjalne skutki ataków terrorystycznych, w szczególności wówczas, gdy zamachowcy będą w posiadaniu broni jądrowej, chemicznej, biologicznej i radiologicznej.

11. Niestabilność lub konflikty poza granicami NATO mogą zagrażać bezpośrednio bezpieczeństwu Sojuszu, w tym poprzez propagowanie ekstremizmu, terroryzmu i międzynarodowej nielegalnej działalności, takiej jak: handel bronią, narkotykami, żywym towarem.

12. Cyberataki stają się coraz częstsze, bardziej zorganizowane i nader kosztowne. Mogą powodować w administracji rządowej, w gospodarce, w przedsiębiorstwach, w transporcie i zaopatrzeniu oraz innych sieciach takie szkody, które mogą osiągnąć próg destabilizacji w całym obszarze euroatlantyckiego bezpieczeństwa. Zagraniczne siły zbrojne, służby wywiadu, zorganizowane grupy przestępcze, terroryści, grupy ekstremistyczne mogą być źródłem ataków.

13. Wszystkie kraje w coraz większym stopniu, w ważnych obiektach komunikacyjnych, transporcie, na drogach tranzytowych, od których zależy handel międzynarodowy, obiekty energetyczne, są zagrożone. Wymagają one większego, międzynarodowego wysiłku w celu zapewnienia odporności na atak lub zakłócenia. Niektóre kraje NATO będą bardziej zależne od zagranicznych dostawców energii. Większa część światowej konsumpcji energii jest coraz bardziej narażona na zakłócenia.

14. Wiele znaczących trendów związanych z technologią – w tym rozwojem broni laserowej, walki elektronicznej i technologii, które utrudniają dostęp do kosmosu, mogą mieć poważne globalne skutki w planowaniu operacji NATO.

15. Najważniejsze ograniczenia środowiskowe, w tym zagrożenia dla zdrowia, zmiany klimatyczne, niedobór wody i zwiększenie zapotrzebowania na energię, będą w dalszym ciągu kształtować przyszłość środowiska bezpieczeństwa w dziedzinach dotyczących potencjału NATO, aby znacząco wpływać na planowanie i wykonywane operacje.

4.4 Obrona i odstraszenie

16. Największą odpowiedzialność Sojuszu stanowi ochrona i obrona naszego terytorium oraz naszej ludności na wypadek ataku, jak określono w Art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego. Sojusz nie uważa określonego kraju za swego przeciwnika. Jednak nikt nie powinien wątpić w decyzje NATO, jeśli bezpieczeństwo każdego z jego członków miałooby być zagrożone.

17. Odstraszenie, w oparciu o odpowiednie połączenie możliwości jądrowej i konwencjonalnej, pozostaje kluczowym elementem naszej strategii. Okoliczności, w których użycie broni jądrowej będzie musiało być brane pod uwagę, są bardzo niewielkie. Tak długo, jak istnieje broń jądrowa, NATO pozostanie jądrowym sojuszem.

18. Najwyższą gwarancją bezpieczeństwa sojuszników są zasoby militarne świadczone przez strategiczne siły Sojuszu, zwłaszcza Stany Zjednoczone, niezależne siły jądrowe Wielkiej Brytanii i Francji, które mają zadanie odstraszenia, przyczyniają się do ogólnego odstraszenia i bezpieczeństwa członków NATO.

19. Zapewniamy, że NATO ma pełne spektrum możliwości niezbędne do odstraszenia i obrony na wypadek zagrożenia dla bezpieczeństwa naszych mieszkańców. Dlatego też będziemy:

- utrzymywać odpowiedni potencjał sił jądrowych i konwencjonalnych;
- utrzymywać zdolności do jednoczesnych dużych wspólnych zadań i kilku mniejszych operacji w celu zbiorowej obrony i reagowania kryzysowego, w tym na strategicznych odległościach;

- rozwijać i utrzymywać solidny mobilny potencjał sił konwencjonalnych do prowadzenia działań wynikających z Art. 5. i ekspedycyjnych Sojuszu, w tym Sił Odpowiedzi NATO;

- umożliwiać prowadzenie niezbędnych szkoleń, ćwiczeń, planowania i wymiany informacji dla zapewnienia naszej obrony przed pełnym spektrum tradycyjnych i nowych wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa i zapewnienia odpowiedniego bezpieczeństwa widocznego dla wszystkich sojuszników;

- zapewniać jak najlepszy udział aliantów we wspólnym planowaniu jądrowym w czasie pokoju w oparciu o siły jądrowe, a także w dowodzeniu i kontroli oraz konsultacji;

- rozwijać zdolność do obrony naszych społeczeństw i terytoriów przed atakiem rakiet balistycznych, głównego komponentu naszej wspólnej obrony, która przyczynia się do niepodzielnego bezpieczeństwa Sojuszu. Będziemy aktywnie dążyć do współpracy w zakresie obrony antyrakietowej z Rosją i innymi partnerami euroatlantyckimi;

- rozwijać zdolności NATO do obrony przed zagrożeniami chemicznymi, biologicznymi, radiologicznymi i jądrowymi broni masowego rażenia;

- dalej rozwijać naszą zdolność do zapobiegania, wykrywania i obrony przed cyberatakami, w tym podczas planowania działań NATO celem wzmocnienia i koordynacji krajowych cyberzdolności obronnych, poprzez połączenie wszystkich organów Sojuszu pod scentralizowaną ochronę i lepszą integrację świadomości cyber NATO, ostrzeganie i reagowanie razem z państwami – członkami NATO;

- wzmocniać zdolności w zakresie wykrywania i obrony przed terroryzmem międzynarodowym, w tym poprzez zwiększenie analizy zagrożeń, więcej konsultacji z naszymi partnerami i rozwój odpowiednich zdolności wojskowych, w tym pomocy w szkoleniu lokalnych sił do walki z terroryzmem;

- rozwijać zdolności bezpieczeństwa energetycznego, w tym ochrony krytycznej infrastruktury energetycznej i obszarów tranzytu oraz współpracy z partnerami spośród Aliantów a także konsultacji na podstawie ocen strategicznych i planowania awaryjnego;

- zapewniać, że Sojusz Północnoatlantycki jest liderem w ocenie wpływu na bezpieczeństwo nowych technologii i planowania wojskowego wobec potencjalnych zagrożeń;
- utrzymywać niezbędny poziom wydatków na obronę tak, aby siły zbrojne były wystarczającym potencjałem NATO;
- przedłużać dokonywanie ocen NATO w zakresie odstraszenia i obrony przed pełnym spektrum zagrożeń wobec Sojuszu, z uwzględnieniem nowych faktów w zmieniającym się międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa.

4.5 Bezpieczeństwo w zarządzaniu kryzysowym

20. Kryzysy i konflikty poza granicami NATO mogą stanowić bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa terytorium Sojuszu i jego populacji. NATO będzie zatem angażować się, w miarę możliwości i konieczności, aby zapobiegać kryzysom, zarządzać kryzysami, stabilizować sytuacje po zakończeniu konfliktu i wspierać odbudowę.

21. Wnioski wyciągnięte z operacji NATO, w szczególności w Afganistanie i na Bałkanach Zachodnich, świadczą o tym, że kompleksowe polityczne, cywilne i wojskowe podejście jest konieczne w zarządzaniu kryzysowym.

Sojusz aktywnie angażuje się z innymi podmiotami międzynarodowymi przed, podczas i po kryzysach, aby zachęcić do działań w terenie w celu zwiększenia spójności i skuteczności wysiłków międzynarodowych.

22. Najlepszym sposobem rozwiązywania konfliktów jest ich zapobieganie. NATO będzie stale monitorować i analizować otoczenie międzynarodowe, przewidywać możliwości powstawania kryzysów i gdzie będzie konieczne podejmować działania w celu skutecznego zapobiegania.

23. Jeżeli okaże się nieskuteczne zapobieganie konfliktom, NATO będzie przygotowane do zarządzania w toku działań wojennych. NATO ma unikalne zdolności w zakresie zarządzania konfliktami, w tym niezrównaną zdolność do wdrożenia i utrzymania solidnych sił zbrojnych w tej dziedzinie. Sojusznicze operacje wykazały niezbędny wkład w rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych i NATO nadal jest gotowe to czynić.

24. Nawet wtedy, kiedy nastąpi zakończenie konfliktu, społeczność międzynarodowa musi zapewniać wsparcie, aby tworzyć warunki dla długotrwałej stabilizacji. NATO będzie przygotowane do stabilizowania i odbudowy, w ścisłej współpracy i konsultacji, w miarę możliwości, z innymi odpowiednimi międzynarodowymi podmiotami.

25. Aby działania w zarządzaniu kryzysowym były skuteczne, należy:
- wzmocnić współpracę wywiadowczą w ramach NATO, aby lepiej przewidywać co do czasu wystąpienia kryzysu i jak lepiej mu zapobiegać;
  - dalej rozwijać naukę i zdolności wojskowych do działań ekspedycyj-

nych, w tym przeciwko powstańcom w celu stabilizacji i odbudowy;

- stanowić właściwe zdolności do zarządzania kryzysem przez relacje z partnerami cywilnymi w oparciu o wnioski wyciągnięte z operacji prowadzonych przez NATO. Ta zdolność może być również wykorzystywana do planu zaangażowania i koordynacji działania cywilnego aż do zaistnienia sprzyjających warunków na transfer tych obowiązków i zadań do innych podmiotów;

- wzmocnić zintegrowane planowanie cywilno-wojskowe w całym zakresie potencjalnych kryzysów;

- rozwijać zdolności sił lokalnych w strefach kryzysu tak, aby władze lokalne były w stanie tak szybko, jak to możliwe, utrzymywać bezpieczeństwo bez pomocy międzynarodowej;

- identyfikować i szkolić specjalistów cywilnych w państwach członkowskich, udostępniać do szybkiego wdrażania przez aliantów na wybrane misje, być w stanie zapewnić współpracę wojskowych z cywilnymi specjalistami krajów partnerskich i instytucjami;

- rozszerzać i intensyfikować konsultacje polityczne wśród sojuszników i partnerów, zarówno regularnych, jak i w kontaktach we wszystkich stadiach kryzysu – *przed, w trakcie i po*.

4.6 Wspieranie międzynarodowego bezpieczeństwa poprzez współpracę

26. NATO dąży do swojego bezpieczeństwa na najniższym poziomie sił. Kontrola zbrojeń, rozbrojenie i ograniczanie proliferacji przyczynią się do pokoju, bezpieczeństwa, stabilności, a także powinny zapewnić nieumniejszony poziom bezpieczeństwa dla wszystkich członków Sojuszu. Będziemy kontynuować swój udział we wzmacnianiu kontroli zbrojeń i rozbrojenia w zakresie zarówno broni konwencjonalnej i broni masowego rażenia, jak również w promowaniu nierozprzestrzeniania tej broni:

- Jesteśmy zdecydowani dążyć do bezpieczniejszego świata dla wszystkich i do utworzenia warunków dla świata bez broni jądrowej, zgodnie z celami o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej w sposób, który promuje stabilność międzynarodową i opiera się na zasadzie niezmiennego bezpieczeństwa dla wszystkich;

- Wraz ze zmianami w środowisku bezpieczeństwa od końca zimnej wojny musimy znacznie zmniejszyć ilość broni jądrowej stacjonującej w Europie i nasze uzależnienie od broni jądrowej w strategii NATO. Będziemy tworzyć warunki do dalszej redukcji tej broni w przyszłości;

- W przyszłym zmniejszaniu naszym celem powinno być poszukiwanie rosyjskiego porozumienia dla zwiększenia przejrzystości co do broni jądrowej w Europie i do przenoszenia tej broni z terytorium NATO;

Wszelkie dalsze kroki, które należy wziąć pod uwagę, dotyczą różnic, jakie wynikają z rosyjskich zapasów broni jądrowej bliskiego zasięgu;

- Jesteśmy zobowiązani do kontroli broni konwencjonalnej, która stanowi o przewidywalności, przejrzystości środków do utrzymania zbrojeń na najniższym możliwym poziomie dla utrzymania stabilności. Będziemy działać na rzecz wzmocnienia systemu kontroli zbrojeń konwencjonalnych w Europie na podstawie wzajemności, przejrzystości i zgody państwa-gospodarza;

- Będziemy poszukiwać sposobów dla naszych politycznych środków i zdolności wojskowych w celu wspierania międzynarodowych wysiłków w walce z proliferacją;

- Krajowe decyzje w sprawie kontroli zbrojeń i rozbrojenia mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo wszystkich członków Sojuszu. Jesteśmy zaangażowani w utrzymanie i rozwój tych działań, w miarę potrzeby, odpowiednie konsultacje wśród sojuszników w tych kwestiach.

27. Rozszerzenie NATO znacznie przyczyniło się do bezpieczeństwa sojuszników, do perspektyw dalszego rozszerzenia ducha współpracy i zaawansowanej stabilności w Europie w szerszym kontekście. Naszym celem, w wolnej Europie, jest dzielenie się wspólnymi wartościami, integracja wszystkich państw europejskich, które tego zapragną, w strukturach euroatlantyckich. *Drzwi wejścia do NATO pozostają otwarte dla wszystkich europejskich demokracji, które podzielają wartości naszego Sojuszu, które są zdolne do podejmowania obowiązków i zobowiązań wynikających z członkostwa i których łączenie może przyczynić się do wspólnego bezpieczeństwa i stabilności.*

28. Promocja bezpieczeństwa euroatlantyckiego najlepiej realizuje się poprzez szeroką sieć relacji partnerskich z państwami i organizacjami na całym świecie. Partnerstwa te wnoszą konkretny i cenny wkład do sukcesu podstawowych zadań NATO.

29. Dialog i współpraca z partnerami może mieć konkretne znaczenie w tworzeniu bezpieczeństwa międzynarodowego w obronie wartości, na których opiera się Sojusz i przygotowanie członków do wstąpienia do NATO. Relacje te będą oparte na wzajemności, korzyści i poszanowaniu.

30. Wzmocnimy nasze partnerstwo poprzez elastyczne formy takie, które przynoszą korzyści NATO i partnerom – w całej Unii i poza ramy istniejącego Sojuszu:

- Jesteśmy przygotowani na rozwój dialogu politycznego i praktycznej współpracy ze wszystkimi narodami i odpowiednimi organizacjami na całym świecie, które dzielą nasze zainteresowania w stosunkach międzynarodowych;

- Będziemy otwarci na konsultacje z każdym krajem partnerskim w kwestiach bezpieczeństwa i tematów wspólnego zainteresowania;

- Damy naszym partnerom, w operacyjnych strukturach, rolę kształtowania strategii i decyzji w sprawie misji NATO, do którego się one przyznają;

- Będziemy nadal rozwijać współpracę z istniejącymi partnerami przy zachowaniu ich specyfiki.

31. Współpraca pomiędzy NATO i ONZ nadal w znacznym stopniu może przyczynić się do bezpieczeństwa w operacjach na całym świecie. Sojusz ma na celu pogłębianie dialogu politycznego i praktycznej współpracy z ONZ, jak określono w deklaracji NATO – ONZ podpisanej w 2008 r., w tym poprzez:

- wzmocnienie współpracy między dwiema instytucjami;

- regularne konsultacje polityczne;

- ściśle praktyczną współpracę organizacji w zarządzaniu kryzysami.

32. Aktywna i skuteczna Unia Europejska przyczynia się do ogólnego bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Dlatego też Unia Europejska jest wyjątkowym i niezbędnym partnerem NATO. Obie organizacje i większość członków obu organizacji mają wspólne wartości. NATO uznaje znaczenie silniejszego i bardziej zdolnego do obrony europejskiej. Witamy z zadowoleniem wejście w życie Traktatu Lizbońskiego, który stanowi ramy dla wzmocnienia zdolności UE do wspólnych wyzwań i bezpieczeństwa. Sojusznicy spoza UE w znaczący sposób przyczyniają się do tych wysiłków. Strategiczne partnerstwo pomiędzy NATO i UE, ich pełne zaangażowanie w te działania są niezbędne. NATO i UE mogą i powinny się uzupełniać i wzmacniać rolę pokoju i bezpieczeństwa.

Jesteśmy zdeterminowani, aby nasz wkład w tworzenie sprzyjających okoliczności był skuteczniejszy poprzez:

- wznowienie strategicznego partnerstwa z UE, w duchu pełnej wzajemnej otwartości, przejrzystości, komplementarności i poszanowania autonomii, a także integralności instytucjonalnej obu organizacji;

- wzmocnienie naszej praktycznej współpracy w operacjach w całym spektrum kryzysowego skoordynowanego planowania do wzajemnego wsparcia w tej dziedzinie;

- poszerzanie konsultacji politycznej w celu włączenia we wszystkie sprawy partnerów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, w celu oceny działań i perspektyw;

- poszerzanie w rozwoju zdolności, aby zminimalizować koszty przy maksymalizacji skuteczności.

33. Współpraca NATO-Rosja ma strategiczne znaczenie, ponieważ przyczynia się ona do tworzenia wspólnej przestrzeni pokoju, stabilności i bezpieczeństwa. *NATO nie stanowi zagrożenia dla Rosji. Wręcz przeciwnie, chcemy zobaczyć prawdziwe strategiczne partnerstwo pomiędzy NATO a Rosją, podejmować działania w oczekiwaniu na wzajemność ze strony Rosji.*

34. *Stosunki NATO – Rosja opierają się na celach, zasadach, zobowiązaniach NATO-Rosja, na Ustawie i Deklaracji Rzymskiej, w szczególności w zakresie przestrzegania zasad demokracji i suwerenności oraz niepodległości i integralności terytorialnej wszystkich państw w obszarze euroatlantyckim. Bez względu na różnice w poszczególnych kwestiach, jesteśmy przekonani, że bezpieczeństwo NATO i Rosji jest ze sobą powiązane oraz że silne i konstruktywne partnerstwo, oparte na wzajemnym zaufaniu, przejrzystości i przewidywalności, może najlepiej służyć naszemu bezpieczeństwu. Jesteśmy zdeterminowani, aby:*

- *wzmacniać polityczne konsultacje i praktyczną współpracę z Rosją w obszarach wspólnych interesów, w tym obrony przeciwrakietowej, zwalczania terroryzmu, narkomanii, piractwa i promowania szerszego bezpieczeństwa międzynarodowego;*

- *w pełni wykorzystać potencjał Rady NATO-Rosja na rzecz dialogu i wspólnych działań z Rosją.*

35. Partnerstwo Euroatlantyckie, Rada i Partnerstwo dla Pokoju są to kluczowe instytucje dla naszej wizji w całej Europie, wolnej i w pokoju. Jesteśmy mocno zaangażowani na rzecz rozwoju przyjaznych stosunków i współpracy ze wszystkimi krajami basenu Morza Śródziemnego, zamierzamy dalej rozwijać dialog śródziemnomorski w najbliższych latach. Przywiązujemy dużą wagę do pokoju i stabilizacji w regionie Zatoki Perської. Zamierzamy wzmocnić naszą współpracę ze Stambulską Inicjatywą Współpracy. Będziemy dążyć do:

- *zwiększania konsultacji i praktycznej współpracy wojskowej z naszymi partnerami w Europejskiej Radzie Partnerstwa;*

- *kontynuacji i rozwoju partnerstwa z Ukrainą i Gruzją w NATO-Ukraina i NATO-Gruzja, na podstawie decyzji NATO na szczycie w Bukareszcie 2008 r., z uwzględnieniem euroatlantyckich aspiracji lub orientacji każdego z krajów;*

- *ułatwienia integracji euroatlantyckiej Bałkanów Zachodnich, w celu zapewnienia trwałego pokoju i stabilizacji opartych na wartościach demokratycznych, współpracy regionalnej i stosunkach dobrosąsiedzkich;*

- *zacieśnienia współpracy z członkami Dialogu Śródziemnomorskiego oraz otworzenie się na włączanie do Dialogu innych krajów regionu;*

- *coraz głębszej współpracy z naszymi partnerami bezpieczeństwa w Zatoce Perської, nadal jesteśmy gotowi na przyjęcie nowych partnerów w Stambulskiej Inicjatywie Współpracy.*

36. Jest czymś unikalnym w historii NATO, że siły zbrojne mogły działać wspólnie w każdym środowisku, że mogą kontrolować operacje w dowolnym miejscu poprzez zintegrowaną strukturę dowodzenia wojskowego i mają do dyspozycji podstawowe funkcje, gdyż niewielu członków stać na samodzielność.

37. NATO musi mieć wystarczające środki finansowe, wojskowe i osobowe do wypełnienia jego misji, która stanowi istotę bezpieczeństwa Sojuszu.

Te środki muszą być jednak stosowane w sposób racjonalny. Będziemy dążyć do:

- maksymalizacji rozmieszczenia naszych sił i ich zdolności do podtrzymania działalności w zakresie koncentracji wysiłków przedsiębiorstw, aby wypełniać cele użyteczności Sojuszu;

- zapewnienia maksymalnej spójności w planowaniu obronnym, w celu zmniejszenia zbędnego powielania i koncentracji na rozwoju potencjału zgodnie z nowoczesnymi wymogami;

- tworzenia i wykorzystania wspólnych możliwości ze względu na opłacalność i przejaw solidarności;

- zachowania i wzmocnienia wspólnych możliwości, norm, struktur i środków, które nas łączą;

- angażowania się w ciągłym procesie reform, w celu usprawnienia struktury, metody pracy i poprawienia efektywności.

38. My, przywódcy polityczni NATO, jesteśmy zdecydowani kontynuować odnowienie naszego Sojuszu tak, aby spełniał swoje zadanie w podejmowaniu wyzwań w obszarze bezpieczeństwa 21. wieku. Jesteśmy zdeterminowani, aby zachować skuteczność NATO jako najbardziej udanego Sojuszu polityczno-wojskowego w świecie. Nasz Sojusz stanowi źródło nadziei, gdyż opiera się na wspólnych wartościach wolności osobistej, demokracji, prawach człowieka i rządach prawa. Podstawowym i niezmiennym celem jest obrona wolności i bezpieczeństwa członków NATO. Te wartości i cele są uniwersalne i wieczyste, a my jesteśmy zdecydowani, aby bronić je przez solidarność, siłę i determinację.

Ta koncepcja strategiczna Sojuszu NATO, przyjęta przez jego przywódców politycznych w dniu 19 listopada 2010 roku, jest dokumentem obowiązującym dla wszystkich państw-członków Sojuszu. Zawiera ona podstawowe, życiowe rozwiązania dotyczące bezpieczeństwa i obrony, głównie w regionie europejskim wobec wyzwań i zagrożeń XXI wieku. Poszczególne jej rozdziały charakteryzują nie tylko stan obecnego bezpieczeństwa państw członków NATO, lecz przedstawiają wizję Sojuszu w dalekiej przyszłości, w aspekcie geopolitycznym i strategicznym w całym obszarze globalnym. Jeśli, przy sprzyjających okolicznościach, będą urzeczywistnione przyjęte w tej strategii założenia, można mieć nadzieję, że utrzymanie pokoju jest realne.

U wielu profesjonalistów bezpieczeństwa międzynarodowego mogą rodzić się pytania: Czy realizacja tej strategii, na miarę współczesności jest możliwa? Czy Rosja już spełnia warunki udziału w NATO w zakresie określonym w dokumencie? Czy to tylko życzenie istniejącego Sojuszu? Uważam, że czytelnik w tej kwestii będzie aktywnym obserwatorem wydarzeń i oceni fakty, które same mogą być odpowiedzią.

ZAKOŃCZENIE

Przystępując do pisania książki, po uprzednim zbadaniu problemu, autor miał na uwadze dwa cele: po pierwsze – wyodrębnienie polityki bezpieczeństwa spośród innych polityk i jej opisanie w aspekcie merytorycznym i częściowo naukowym, przede wszystkim poprzez sformułowanie treści definicji samego terminu „polityka bezpieczeństwa” i po drugie – określenie znaczenia strategii bezpieczeństwa w systemie bezpieczeństwa narodowego oraz zdefiniowanie pojęcia terminu „strategia bezpieczeństwa”.

Ponadto, autor podjął wysiłki w celu precyzyjnego określenia współzależności pomiędzy polityką a strategią w aspekcie bezpieczeństwa wobec wyzwań i zagrożeń w obliczu XXI wieku.

W poszczególnych rozdziałach podana wiedza może pomóc czytelnikowi (studentowi) w opanowaniu podstawowych problemów odnoszących się do polityki i strategii, a należących do teorii bezpieczeństwa. Czytelnik może zapoznać się z autorskim sformułowaniem pojęć tych dwóch terminów.

Pragnę mocno podkreślić, że polityka i strategia bezpieczeństwa ma szczególną wartość w rozważaniach teoretycznych i praktycznych, zwłaszcza w procesie *modelowania systemów zarządzania kryzysowego*.

Czy autor osiągnął wytyczony cel – oceni czytelnik, choć należy przyznać, że nie jest to dziedzina, której nie należy twórczo rozwijać, poprawiać czy doskonalić, gdyż szczególnie w nauce nie ma absolutnej i jedynej prawdy, zwłaszcza w bezpieczeństwie.

Czytelnik po przeczytaniu rozdziału książki, może samodzielnie sprawdzić stopień opanowania zagadnień za pomocą pytań zawartych w załączniku nr 1.

Na zakończenie wyrażam tą drogą serdeczne podziękowanie Pani mgr Sylwii Tarczyńskiej –Nosal za okazaną mi pomoc w ostatecznym redakowaniu tekstu książki.

ZAŁĄCZNIK NR 1 (Pytania)

Do rozdziału 1.

- Co to *jest polityka* w pojęciu aksjologicznym?
- Jakie znasz poglądy na temat polityki?
- Czy znana Ci literatura jednoznacznie traktuje pojęcie *polityki*?
- Czy możesz podać choć jedną definicję pojęcia *polityki* ?
- Co jest istotą *polityki*?
- Co to jest *polityka bezpieczeństwa*?
- Jaki jest obszar i zakres *polityki bezpieczeństwa*?
- Co jest punktem odniesienia *polityki bezpieczeństwa*?
- Jakie czynniki determinują *politykę bezpieczeństwa*?
- Jaki ma związek *polityka ze strategią bezpieczeństwa*?

Do rozdziału 3.

- Co oznacza termin *strategia* według znanej ci literatury?
- Jaka jest istotna cecha *strategii*?
- Jakie znasz definicje terminu *strategii* (podaj autorów)?
- Jakie znasz strategie sektorowe?
- Co oznacza termin *polistrategia*?
- Co wiesz o *strategii pokojowej* Garetha Evansa?
- Jaki ma zakres *polistrategia* w systemie bezpieczeństwa?
- Czym jest *strategia* w polityce bezpieczeństwa?
- Jakie znasz funkcje *strategii* w systemie bezpieczeństwa?
- Jakie są związki pomiędzy *strategią* a polityką bezpieczeństwa?

BIBLIOGRAFIA

1. Bączek P., *Zagrożenie informacyjne*, Wyd. A. Marszałek, Toruń 2005.
2. Beaufre A., *Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia*, Warszawa 1968.
3. Carl von Clausewitz, *O wojnie*, Lublin 1995.
4. Cezasz Z., Staden'ller E., *Projekty polityczne współczesnego świata*, Wrocław 1996.
5. *Encyklopedia PWN*, Warszawa 2006.
6. Jakubczak R., *Bezpieczeństwo narodowe Polski XXI wieku*, Bellona, Warszawa 2006.
7. Kubin J., *Projektowanie strategii*, Kraków 2001.
8. Kuźniar R., *Między polityką a strategią*, Warszawa 1994.
9. Kuźniar R., *Globalizacja i geopolityka, polityka zagraniczna*, [w:] „Sprawy międzynarodowe” nr 1, Warszawa 2000.
10. Koziej S., *Między pokojem a wojną*, [w:] „Polska Zbrojna” nr 33, 1998.
11. Krukowski J., *Nowy Konkordat a prawo polskie*, Civitas Christiana, Warszawa 1994.
12. Lidel Hart B. H., *Strategia działań pośrednich*, Warszawa 1959.
13. Łepkowski W., *Podstawy strategii wojskowej*, AON, Warszawa 2006.
14. Nosal C., *Psychologia myślenia i działania menedżera*, Kraków 2001.
15. Nowicki W., *Podstawy terminologii*, PAN, Warszawa 1986.
16. Pietras Z. J., *Ład międzynarodowy*, Warszawa 2001.
17. Pokruszyński W., *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego*, WSGE, Józefów 2008.
18. Pokruszyński W., *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, WSGE, Józefów 2009.
19. *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1981.
20. *Słownik wyrazów obcych*, Copyright by Liberat 2003.
21. Skibiński F., *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1959.
22. *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, MON, Warszawa 2007.
23. *Strategia Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO)*, Lizbona 2010.
24. Soroka P., *Polistrategia bezpieczeństwa wewnętrznego Polski. Ujęcie normatywne*, Warszawa 2005.
25. *Traktat Lizboński*, Rozdział 2., Art. 26. i 27., 2009.
26. Wiśniewski B., Zalewski S., *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym*, WSA, Bielsko-Biała 2006.